

Interne leerlingenzorg in het primair onderwijs

Een visiestuk

Afdeling Begeleiding - Directie Onderwijs
Oktober 2010

Voorwoord

Waarom dit visiedocument t.a.v. de interne leerlingenzorg op Aruba?

Het onderwijs is constant in beweging. Men is constant op zoek naar manieren om de invloed van de ontwikkelingen in de samenleving op het onderwijs het hoofd te bieden en daarin ook de zorg voor de leerlingen optimaler vorm te geven. Willen we leerlingen in hun ontwikkeling naar volwassenheid begeleiden en hen beter voorbereid de maatschappij in laten gaan, dan moet deze begeleiding c.q. zorg voor de leerling op de verschillende onderwijstypen goed georganiseerd zijn. Op de verschillende onderwijstypen is men al in meer of mindere mate bezig met vorm te geven aan de interne leerlingenzorg op hun scholen. De behoefte naar een nationale c.q. een gezamenlijke visie op de leerlingenzorg zowel bij het onderwijsveld als bij Directie Onderwijs heeft ertoe geleid dat de onderhavige katernen tot stand zijn gekomen.

Met voldoening biedt Directie Onderwijs u nu twee katernen waarin beschreven staat wat de visie op de interne leerlingenzorg voor het primair onderwijs en het algemeen vormend onderwijs is. Twee kanttekeningen daarbij zijn de volgende:

1. Het speciaal onderwijs wordt niet als zodanig genoemd maar in grote lijnen geldt de visie van het kleuter- en reguliere basisonderwijs ook voor hen. In de conceptnotitie "Speciaal Onderwijs op Aruba – Een model voor de nabije toekomst" van de werkgroep VSO (juni 2007) zijn elementen van de zorgstructuur voor die scholen meegenomen. Die visie zal vanwege de ontwikkelingen na de totstandkoming van de nota enigszins aangepast en uitgewerkt moeten worden.
2. De visie op de interne leerlingenzorg voor het beroepsonderwijs en de implementatie daarvan zijn door de innovatieprojecten van zowel het EPB als het EPI aangepakt. De ervaringen en de ontwikkelingen van de afgelopen jaren maken het noodzakelijk deze visies op interne leerlingenzorg te reviseren.

De bijgaande katernen bieden een kader waarbinnen de interne leerlingenzorg kan worden aangepakt. Het is niet de bedoeling dat het gepresenteerde op de voet gevolgd wordt. Scholen verschillen namelijk in hun populatie en in de behoefte die hun populatie heeft. Schoolbesturen en scholen moeten daarom de ruimte hebben om binnen de vastgestelde kaders hun eigen invulling te kunnen geven aan de interne leerlingenzorg.

Met de katernen wil Directie Onderwijs uniformiteit brengen in het totaalbeleid op leerlingenzorg, waarbinnen de verschillende voorzieningen en maatregelen ten behoeve van optimalisering van de zorg aan de leerling en de kwaliteit van het onderwijs in het algemeen geïntegreerd worden. Met dit visiedocument hoopt Directie Onderwijs ook een impuls te geven aan het optimaliseren van de samenwerking van en afstemming met en tussen verantwoordelijke partners in het netwerk en keten van onderwijs en zorg.

Het is onze wens dat het gepresenteerde uiteindelijk resulteert in een goede zorg voor alle leerlingen op Aruba zodat zij zich optimaal kunnen ontplooiën in het belang van henzelf en Our Happy Island.

Wvd. directeur Directie Onderwijs
Mw. drs. Anne-Marie Proveyer

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inleiding	6
Hoofdstuk 1 Visie op Leerlingenzorg	9
1.1 Definiëring	9
1.2 Uitgangspunten interne leerlingenzorg	9
1.3 Leerkrachtzorg	10
1.4 Visie op Externe Leerlingenzorg.....	11
Hoofdstuk 2 De Interne Leerlingenzorg	12
2.1 Preventieve benadering	12
2.2 Goed onderwijs door de leerkracht	12
2.3 Ontwikkelingsgebieden binnen de leerlingenzorg	13
2.4 Niveaus binnen de interne leerlingenzorg	14
2.5 Visie, beleid en systeem van leerlingenzorg	14
2.6 Planmatig Werken	14
2.7 Systematische kwaliteitsbewaking en -verbetering.....	15
2.8 Maatregelen en voorzieningen binnen de interne zorgstructuur	15
2.8.1 Interne Begeleiding	16
2.8.2 Leerlingdossier.....	16
2.8.3 Leerlingvolgsystemen (LVS).....	16
2.8.4 Groeps- en leerlingbespreking	17
2.8.5 Groeps- en handelingsplannen	17
2.8.6 Individuele leerlingbegeleiding.....	18
2.8.7 Een zorgprocedure	18
2.8.8 Planning i.h.k.v. de interne leerlingenzorg	19
2.8.9 Klassenconsultaties en functioneringsgesprekken	19
2.8.10 Voortgangsbepreking	20
2.8.11 Orthotheek.....	20
2.8.12 Actoren binnen de interne zorgstructuur en hun taken	20
2.9 Model Interne Zorgstructuur	24
Hoofdstuk 3 De externe leerlingenzorg	29

Hoofdstuk 4 De rol van Directie Onderwijs en voorwaarden voor (verdere) implementatie van de interne leerlingenzorg.....	30
4.1 Het ontwikkelen van een beleidskader	30
4.2 Het voorzien in de nodige infrastructuur.....	31
4.3 Het bepalen van strategie van (verdere) implementatie	31
4.4 Het professionaliseren van de opleiders en begeleiders	31
4.5 De (na)scholing en begeleiding van schoolpersoneel	32
4.6 Het informeren van ouders en jeugdhulpverlening	32
4.7 Het opzetten van een implementatieplan binnen de school	32
4.8 Een extern kwaliteitsbeleid	33
Bijlagen.....	34
1 - Overzicht planningsdocumenten binnen een school	
2 - Concept Model Externe Leerlingenzorg	
3 - Enkele definities	
Bronvermelding	37

Voorwoord

Al jaren is er de behoefte aan een duidelijke visie op de interne leerlingenzorg voor het primair onderwijs, die richtinggevend is voor het totale beleid op leerlingenzorg.

De totstandkoming van dit visiestuk is een resultante van een lang traject bestaande uit verschillende feedback- en revisierondes. De ontwikkelingen binnen het onderwijs, die in een rap tempo elkaar opvolgen, vereisen dringend een visiestuk die de al reeds ingezette ontwikkelingen bij elkaar brengt en in een brede samenhangend kader plaatst. Genoemde ontwikkelingen vragen een visiestuk dat als het ware als kapstok voor de onderwijsvernieuwingen kan dienen en die richtinggevend kan zijn voor nieuwe ontwikkelingen.

De werkgroep is van mening dat de hier beschreven voorstellen gedragen kunnen worden door de scholen met de nodige ondersteuning van de verschillende verantwoordelijke instanties. Het uiteindelijke doel is dat de scholen beter toegerust zijn om tegemoet te komen aan de onderwijs- en zorgbehoeften van de leerlingen en zodoende bij te dragen aan de kwaliteit van het onderwijs.

De werkgroep dankt een ieder die op de één of andere wijze hebben bijgedragen tot de totstandkoming van dit visiestuk. In het bijzonder gaat er een woord van dank uit naar mw. Helen Guda die als voormalige werkgroep lid mede de bouwstenen heeft gelegd voor het beleid op leerlingenzorg.

Aan de uitvoerders wordt veel succes en genoegen toe gewenst met de verdere uitwerking en invoering van de “Interne leerlingenzorg”.

Gemakshalve wordt in dit stuk gekozen voor “zij” en “haar”, daar kan uiteraard ook “hij” en “zijn” worden gelezen.

Waar er in dit stuk in het basisonderwijs gesproken wordt over hoofdvakken of vakgebieden, wordt er in het kleuteronderwijs de verschillende ontwikkelingsdomeinen bedoeld.

Werkgroep “Visiestuk Interne Leerlingenzorg Primair Onderwijs”
Rose-Marie Kelly
Nancy Kelly
Afdeling Begeleiding
Directie Onderwijs

Inleiding

Het onderwijs is tot begin jaren negentig een verouderd onderwijssysteem geweest, dat niet afgestemd was op de onderwijsbehoeften van het Arubaanse kind en de Arubaanse samenleving. Dit resulteerde onder anderen in het structureel onderpresteren van een aanzienlijk deel van de schoolbevolking en een laag onderwijsrendement¹ met veel zittenblijven, overgaan wegens leeftijd, grote doorstroom naar het lager vervolgonderwijs, veel drop-outs, enzovoorts, hetgeen weer een lage geschooldheidsgraad van de bevolking tot gevolg had.

Met één van de speerpunten van de onderwijsvernieuwing, namelijk “het vergroten van de zorgbreedte binnen het onderwijs”, kwam er verandering in het traditionele onderwijsconcept. Het streven werd het onderwijs zo veel mogelijk op maat te organiseren, aangepast aan de behoeften, de cultuur en omstandigheden van de leerlingen; in termen van UNESCO “Education for All” (Jomtien, Thailand, 1990). De huidige realiteit is dat de hedendaagse samenleving grotere uitdagingen aan de burger biedt en meer en hogere eisen aan het onderwijs stelt. Daarnaast worden de sociaal-maatschappelijke - en de gedragsproblematiek steeds nijpender en vormen deze momenteel grote zorgpunten binnen het onderwijs. Het onderwijs wordt geconfronteerd met de uitdaging in grotere mate mede te voorzien in de behoefte aan zorg hierin. Ook door PRIEPEB en in het nationaal onderwijs plan (NOP, 2007) wordt met de focus op de leerling (“leerling centraal”) de nadruk gelegd op de verbreding van de zorg aan de leerling.

Al gedurende enkele jaren wordt vanuit Directie Onderwijs aandacht besteed aan de vernieuwing van het onderwijs. Zorgverbreding heeft voornamelijk op de basisscholen aandacht gekregen in de vorm van invoering van de interne leerlingenzorg middels het project “Invoering van Interne Begeleiding (IB)” vanaf 1996. Dit project bestaat uit een cursus IB voor aankomende interne begeleiders (IB’ers), een schoolmanagementtraining voor de schoolleiders, een driejarig coachingstraject voor de IB’ers en schoolleiders en netwerkbijeenkomsten. De insteek binnen dit project is het vakgebied rekenen, voornamelijk toegespitst op het niveau van de groep/klas en school. Scholen van het basisonderwijs hebben in meer of mindere mate een interne leerlingenzorg opgezet. De meeste basisscholen hebben een IB’er en een Prisma-leerkracht (wel of niet in functie). Op een enkele basisschool is er een remedial teacher (RT’er) werkzaam en de openbare basisscholen beschikken over een begeleidingsleerkracht². Verschillende scholen voeren gesprekken over leerlingen en praktisch alle scholen hebben contacten opgebouwd met externe jeugdhulpverleningsinstanties. Binnen de onderwijspraktijk blijkt dat de uitbreiding van de leerlingenzorg naar de andere hoofdvakken (lezen en taal), het pedagogische gebied en naar het individuele niveau nog onvoldoende heeft plaatsgevonden. Daarnaast blijkt dat er elementen binnen de interne leerlingenzorg onvoldoende structureel opgepakt zijn door de school en/of onvoldoende samenhangend zijn. De bovengenoemde punten hebben te maken met onvoldoende facilitering op het gebied van bijvoorbeeld functietaakomschrijving en taakuren, onvoldoende ondersteuning, monitoring, evaluatie en bijsturing. Een belangrijk gemis hiervoor is een visiestuk dat het totale beeld schetst van de ideale interne leerlingenzorg op de scholen voor primair onderwijs.

Ook voor het kleuteronderwijs mist er beleid op leerlingenzorg. In het kleuteronderwijs moet IB nog ingevoerd worden middels een specifiek traject (opleiding en begeleiding), dat op grond van een visiestuk zijn uitwerking/invulling kan krijgen.

Directie Onderwijs heeft een visiestuk nodig die richtinggevend kan zijn en uniformiteit brengt in de totstandkoming van een totaal beleid op leerlingenzorg, waarbinnen de verschillende voorzieningen en maatregelen ten behoeve van optimalisering van de zorg aan de leerling en de kwaliteit van het onderwijs in het algemeen geïntegreerd worden.

¹ Jaarlijkse statistieken Directie Onderwijs

² Begeleidingsleerkracht: een leerkracht die geen klas heeft en die remediërende hulp biedt aan individuele leerlingen of groepjes leerlingen.

Met dit visiestuk hoopt Directie Onderwijs ook een impuls te geven aan het optimaliseren van de samenwerking en afstemming met en tussen verantwoordelijke partners in het netwerk en keten van onderwijs en zorg.

Een visie op de interne leerlingenzorg op scholen hoort uit te gaan van een algemene visie op leerlingenzorg. In dit visiestuk zal Directie Onderwijs ingaan op haar visie op leerlingenzorg binnen het primair onderwijs om dan over te gaan naar haar visie op de interne leerlingenzorg op de scholen van primair onderwijs. Vervolgens wordt uitgewerkt hoe deze vorm krijgt, om uiteindelijk te komen tot een model voor de interne zorgstructuur voor het primair onderwijs. Vervolgens wordt een model van externe zorgstructuur gepresenteerd. Als laatste wordt de rol van Directie Onderwijs ten aanzien van het scheppen van de voorwaarden voor de verdere implementatie van de interne leerlingenzorg, zoals in dit stuk gedefinieerd, neergezet.

De functie van dit visiestuk ligt dus in het verleggen van een aantal behoeftes, te weten:

- A. De behoefte aan richtinggeving en uniformiteit aanbrengen binnen het beleid van Directie Onderwijs voor wat betreft leerlingenzorg. Een visie op leerlingenzorg op niveau van het EPB is beschreven. Idem van het AVO en EPI. Echter, deze zijn qua structuurvorm niet uniform. Voor het basisonderwijs is weliswaar jarenlang gewerkt aan de vormgeving van de leerlingenzorg middels onder anderen het project “Invoering van Interne Begeleiding”, maar er ontbreekt een visiestuk wat richtinggevend is voor beleid op het gebied van functie- en taakomschrijvingen, taakuren, financiële tegemoetkoming, scholing, begeleiding, interne kwaliteitszorg van scholen, etc. Voor het kleuteronderwijs mist er ook een dergelijk stuk.
- B. De behoefte van Directie Onderwijs aan een totaalbeeld van de ideale zorgstructuur waar scholen naar toe kunnen/moeten ontwikkelen. Directie Onderwijs heeft geconstateerd dat in de praktijk de leerlingenzorg op de scholen nog onvoldoende integraal is en niet optimaal functioneert. Ten behoeve van de begeleiding en monitoring van scholen op de optimalisering/invoering van interne leerlingenzorg en de daarop aansluitende externe leerlingenzorg, is een visiestuk zeer nodig.
- C. De behoefte aan eenduidige rollen en verantwoordelijkheden van de betreffende instanties (scholen, Directie Onderwijs, Inspectie, schoolbesturen, IPA en Bureau Nascholing) om processen van begeleiding, monitoring, scholing, evaluatie en bijsturing beter te laten verlopen. Om aan duidelijke rollen en verantwoordelijkheden te komen kan dit visiestuk als basis dienen.
- D. De behoefte aan een continue kwaliteitsverbetering van het onderwijs in het kader van het verhogen van het onderwijsrendement (kwaliteitskaders Inspectie, Nationale Toets).
- E. De behoefte aan een goede opzet van totale zorgstructuur op de scholen waarin onder meer de in het FDA-project “Zorgprogramma’s ter ondersteuning van kinderen en jeugdigen”³ (voorheen “Opvangprogramma’s Leerplichtige Drop-outs”) opgenomen activiteiten “zorgprogramma’s” ten behoeve van de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen en een “leerlingvolgsysteem” als voorzieningen/maatregelen goed op elkaar afgestemd zijn en op een rendabele wijze gestalte kunnen krijgen.
- F. De behoefte aan een gedeelde visie en afstemming binnen de jeugdhulpverlening ten aanzien van leerlingenzorg. In het kader van project “Zorgprogramma’s ter ondersteuning van kinderen en jeugdigen” is het komen tot een beschrijving van de interne leerlingenzorg, waarbij zowel de interne als externe (leerlingen)zorg worden betrokken, een voorwaarde voor de uit te voeren projectactiviteit “Het Multidisciplinair Centrum” [MdC].

³ Projectdossier “Zorgprogramma’s ter ondersteuning van kinderen en jeugdigen” (september 2008).

Doel en doelgroepen van dit visiestuk zijn dus drieledig:

- Is richtinggevend enerzijds voor beleidsmakers die voor de andere onderwijsniveaus dit visiestuk als kapstok kunnen gebruiken en anderzijds voor beleidsmakers die verder vormgeven aan beleid ten aanzien van de interne leerlingenzorg;
- Is richtinggevend voor beleidsuitvoerders, waaronder scholen, Afdeling Begeleiding, Inspectie, schoolbesturen, Afdeling Onderwijspersoneel en IPA /Bureau Nascholing;
- Geeft elementen die op de scholen gebruikt kunnen worden. Voor gebruik op scholen zullen bepaalde aspecten uit dit stuk verder geconcretiseerd moeten worden. Met de in dit stuk aangegeven uitgangspunten dient de school op basis van hun eigen visie en specifieke kenmerken van de school een eigen leerlingenzorg op te zetten.

Ondanks het gebruik van de term primair onderwijs zal dit stuk betrekking hebben op voornamelijk leerlingenzorg op de scholen voor regulier primair onderwijs. Voor de scholen van het speciaal onderwijs is reeds een beleidsvoorstel (Conceptnota “Speciaal Onderwijs op Aruba: ‘Een model voor de nabije toekomst’, juni 2007) geformuleerd door een commissie, waarin elementen van de zorgstructuur voor die scholen meegenomen zijn die weliswaar tegen de nieuwe ontwikkelingen bekeken moet worden.

Hoofdstuk 1 Visie op Leerlingenzorg

1.1 Definiëring

De visie op leerlingenzorg heeft betrekking op alle zorg, zowel de interne als externe zorg voor de leerling, die gericht is op het bevorderen van de ontwikkelingsmogelijkheden en onderwijskansen van alle leerlingen en op het verhogen van het onderwijsrendement.

De visie van Directie Onderwijs op leerlingenzorg gaat uit van **zorgverbreding**. Zorgverbreding is een wijze van werken die gericht is op het optimaliseren van zorg binnen het onderwijs in brede zin, betrekking hebbende op zowel onderwijs als zorg, op zowel cognitief als pedagogisch gebied. Met zorgverbreding komt de nadruk niet meer alleen op de leerling met een specifieke hulpvraag te liggen maar op alle leerlingen. Met zorgverbreding wordt dus een **preventieve aanpak** nagestreefd. Leerlingen verschillen in onderwijsbehoeften⁴. Om te garanderen dat de zorg aansluit op deze behoeften van de leerlingen dient te worden uitgegaan van een **integrale leerlingenzorg**.

De integrale leerlingenzorg is een overkoepelende term die een totaalsysteem van aanpak omvat, dat gericht is op zowel het functioneren van de individuele leerling als het lesgeven van de leerkrachten en het zorgsysteem op school in zijn geheel. De integrale leerlingenzorg wordt zichtbaar in de realisatie van een **continuüm van zorg** en in de **afstemming tussen alle betrokkenen** binnen de zorg. Binnen het continuüm van zorg is er aan de ene kant de **interne leerlingenzorg** en aan de andere kant de **externe leerlingenzorg**. Op het ene uiterste van deze lijn vinden we de gebruikelijke alledaagse hulp die het kind in de eigen klas van de leerkracht krijgt. Op het andere uiterste van deze lijn vinden we de buitenschoolse voorzieningen zoals speciaal basisonderwijs. Belangrijke betrokkenen in het geheel zijn ook de ouders⁵ die hierin een duidelijke plek dienen te hebben. De zorg door school en de zorg door ouders dienen in elkaars verlengde te liggen, wil er sprake zijn van ontwikkelingsgroei bij het kind. Voor integrale leerlingenzorg geldt eigenlijk als voorwaarde een goede samenwerking tussen school en ouders.

1.2 Uitgangspunten interne leerlingenzorg

Onder interne leerlingenzorg wordt verstaan het geheel aan activiteiten binnen de school gericht op de school en de leerlingen, met het doel de leerling - zowel individueel als in groepsverband - te helpen de school met optimaal profijt te doorlopen (Gieles, Deen). De interne leerlingenzorg is gericht op alle leerlingen. Het is de taak van de scholen om onderwijs van een zo hoog mogelijke kwaliteit te bieden met als doel dat zoveel mogelijk leerlingen het onderwijs met goed gevolg doorlopen en dat de aansluiting van het kleuteronderwijs met het basisonderwijs en van het basisonderwijs met het voortgezet onderwijs soepel c.q. succesvol verloopt.

Componenten van de interne leerlingenzorg zijn:

- Een **preventieve benadering**. Hoe eerder de school de onderwijsbehoeften van leerlingen signaleert en hoe eerder het onderwijsaanbod⁶ naar leerlingen afgestemd wordt, hoe minder uitvallers er zullen zijn. De klas is de eerste plek waar de onderwijsbehoeften van kinderen geïdentificeerd kunnen worden en waar de zorg zo vroegtijdig mogelijk wordt aangeboden.

Vanuit de preventieve invalshoek betekent het dat leerlingenzorg niet alleen gericht is op het begeleiden van de leerling zelf maar bovenal het begeleiden van de leerkracht die het directe contact heeft met de leerling en primair verantwoordelijk is voor de zorg aan de leerling.

⁴ Waar er gesproken wordt over onderwijsbehoeften wordt ook zorgbehoeften bedoeld.

⁵ Met ouders wordt ook voogden bedoeld.

⁶ Met onderwijsaanbod wordt ook zorgaanbod bedoeld.

- **Goed onderwijs**, gericht op de aansluiting bij de didactische en pedagogische onderwijsbehoeften van leerlingen. De leerkracht is hiervoor primair verantwoordelijk. Om aan deze taak te kunnen voldoen, dient de leerkracht te beschikken over voldoende competenties en bereid te zijn te reflecteren op haar eigen handelen. Interne en externe begeleiding van de leerkracht is gericht op het vergroten van de competenties nodig voor het kunnen afstemmen van het onderwijs aan de onderwijsbehoeften van leerlingen.
- Brede zorg gericht op de optimale **pedagogische en de didactische ontwikkeling**. Interne leerlingenzorg omvat dus de zorg op alle gebieden van ontwikkeling van de leerling.
- Zorg op **individueel-, groeps- en schoolniveau**. Interne leerlingenzorg omvat activiteiten op niveau van de leerling, van de klas en van de school.
- Een eigen **visie, beleid** en een **systeem van leerlingenzorg** op basis van het uitgangspunt dat scholen zich ontwikkelen tot een meer zelfstandige school. Willen scholen als organisatie effectievere en efficiëntere zorg bieden, dan zullen ze actief en systematisch moeten werken aan hun eigen ontwikkeling als organisatie, waarbij goed **onderwijskundig management**, goede **schoolorganisatie met centrale coördinatie van het systeem van leerlingenzorg, afstemming** en continue **professionalisering** van het grootste belang zijn.
- **Planmatig Werken**. De zorg die geboden wordt, gebeurt niet ad hoc en is niet alleen afhankelijk van de individuele leerkracht. De zorg moet systematisch en planmatig georganiseerd, uitgevoerd en geëvalueerd worden op alle niveaus.
- Structurele aandacht voor **kwaliteitsbewaking en -verbetering**. De interne leerlingenzorg op de school heeft ook de functie om te signaleren waar het onderwijs op de school als geheel verbeterd kan worden ten einde het onderwijsrendement te verhogen. Door structurele aandacht te geven aan kwaliteitsverbetering blijft de school zich continue ontwikkelen als **lerende organisatie**.

Binnen de **interne zorgstructuur** van de school krijgt de interne leerlingenzorg gestalte. De interne zorgstructuur is het samenhangende geheel van op elkaar afgestemde maatregelen en voorzieningen zoals leerlingvolgsysteem, orthotheek, leerlingdossier, leerling- en groepsbesprekingen, werken met groeps- en individuele handelingsplannen, planning en interne begeleiding. Een goede interne zorgstructuur ondersteunt de leerkracht in haar aanpak naar alle leerlingen toe. De intensiteit van de zorg aan de leerling kan verschillen afhankelijk van de situatie van de leerling.

Binnen de hierboven beschreven visie wordt de interne leerlingenzorg georganiseerd in de vorm van interne begeleiding. Met interne begeleiding wordt de zorg voor de leerling:

- a) gericht op alle leerlingen,
- b) volgens een vaste procedure van **Planmatig Werken** georganiseerd,
- c) op drie niveaus geboden, namelijk **leerling-, klas-, en schoolniveau**
- d) primair uitgevoerd door de onderwijsgevende zelf met ondersteuning/ begeleiding van de interne begeleider,
- e) centraal gecoördineerd door IB'er en planmatig ontwikkeld (beleidsvorming) door de IB'er samen met de schoolleider en het team.

1.3 Leerkrachtenzorg

Complementair aan de leerlingenzorg wordt door PRIEPEB de zorg voor leerkrachten genoemd. Binnen de context van de leerlingenzorg is het belangrijk te noemen dat zorg voor de leerkracht een belangrijke voorwaarde is voor het geven van goed onderwijs en dus zo ook voor een goede leerlingenzorg. Leerkrachtenzorg is het geheel aan activiteiten dat erop gericht is een bijdrage te leveren aan het **persoonlijke welzijn en professionalisering** van de leerkracht.

Het aspect van persoonlijk welzijn valt onder het personeelsbeleid van de school en het schoolbestuur. Beleid op professionalisering van leerkrachten en andere actoren in de zorgstructuur krijgt zijn uitwerking in het schoolplan. Aan professionalisering van de leerkracht wordt zowel binnen de school als door externen vorm gegeven. Binnen de school wordt zelfstandig interne deskundigheids-bevordering, ondersteuning en begeleiding middels o.a. informatie overdracht, collegiaal overleg, intervisie, klassenconsultaties, functioneringsgesprekken en adviesgesprekken georganiseerd. Externe scholing en begeleiding vraagt de school aan bij Bureau Nascholing en Afdeling Begeleiding van Directie Onderwijs. Niet te vergeten binnen dit geheel is de zorg voor de schoolleider. Ook voor de schoolleider zal er vanuit het schoolbestuur en de nascholing de nodige aandacht/ een aanbod moeten zijn in het kader van het persoonlijke welzijn en de professionalisering van de schoolleider zodat de hij/zij in staat is om zijn/haar taak goed te kunnen vervullen. In hoofdstuk 4 wordt teruggekomen op de professionalisering, ondersteuning en begeleiding als noodzakelijke voorwaarden die er vanuit de Directie Onderwijs moeten worden vervuld en/of gestimuleerd voor het goed kunnen functioneren van de interne zorgstructuur op de scholen.

1.4 Visie op Externe Leerlingenzorg

De externe leerlingenzorg heeft betrekking op de specialistische zorg door externe instanties/ hulpverleners waarop een beroep kan worden gedaan wanneer de interne zorg voor de leerling op school niet meer toereikend is. Deze zorg omvat onder anderen specialistische diagnostiek en begeleiding van individuele leerlingen en/of advisering, begeleiding of ondersteuning van de leerkracht, IB'er en andere zorgteamleden van de school en ouders ten behoeve van de hulp aan de leerling.

In het kader van het kunnen realiseren van een integrale leerlingenzorg is het van belang dat er afstemming bestaat tussen de interne en externe leerlingenzorg en een goede samenwerking is tussen de betrokkenen. Daarnaast is het eveneens van belang dat binnen de externe leerlingenzorg een efficiënte **integrale hulpverlening** is waarbij ook de nodige afstemming en samenwerking plaats vindt. In hoofdstuk 3 wordt dit gedeelte verder toegelicht.

Hoofdstuk 2 De Interne Leerlingenzorg

In het eerste hoofdstuk zijn belangrijke componenten van de interne leerlingenzorg naar voren gebracht die in dit hoofdstuk verder worden uitgelegd. Dit hoofdstuk wordt in de volgende paragrafen onderverdeeld: preventieve benadering, goed onderwijs door de leerkracht, de ontwikkelingsgebieden waarop de leerlingenzorg zich richt, de niveaus binnen de interne leerlingenzorg, visie, beleid en systeem van leerlingenzorg, Planmatig Werken en systematische kwaliteitsbewaking en -verbetering. In de laatste paragraaf worden de belangrijkste maatregelen en voorzieningen binnen de interne zorgstructuur verder beschreven. Deze zijn de interne begeleiding, het leerlingdossier, leerlingvolgsysteem (LVS), groeps- en leerlingbespreking, het werken met groeps- en handelingsplannen, individuele leerlingbegeleiding, een zorgprocedure, planning i.h.k.v. de interne leerlingenzorg, klassenconsultatie en functioneringsgesprekken, voortgangsbesprekingen, de orthotheek en de actoren binnen de interne zorgstructuur. Daarnaast wordt een model voor de interne leerlingenzorg weergegeven.

2.1 Preventieve benadering

Onze visie op de interne leerlingenzorg gaat uit van een **preventieve benadering**. In plaats van (curatief) de zorg op 'uitvallers' te richten, probeert de leerkracht vroegtijdig leerlingen te signaleren die extra aandacht nodig hebben en af te stemmen naar alle leerlingen. Vanuit de preventieve benadering dient de school dus niet slechts activiteiten te bieden die gericht zijn op de hulpverlening van zorgleerlingen⁷, maar dient het ook te voorzien in een totaal systeem van aanpak ten aanzien van alle leerlingen. Voorbeelden hiervan zijn goede klassenmanagement met differentiatie door de leerkracht, structurele aandacht voor alle ontwikkelingsgebieden van leerlingen en een goede schoolorganisatie.

Binnen preventie zijn er drie niveaus te onderscheiden. Op het eerste niveau spreken we over het voorkomen van problemen door bijvoorbeeld adequaat onderwijs. Het tweede niveau van preventie houdt in dat problemen goed gesignaleerd worden en er snel ingegrepen wordt om een probleem niet groter te laten worden. We hebben het over het derde niveau van preventie als adequate hulp wordt geboden om de effecten van het probleem te minimaliseren en te proberen herhaling van het probleem in de toekomst te voorkomen.

In alle gevallen wordt de hulp zoveel mogelijk binnen de klas verleend en blijft de leerkracht primair verantwoordelijk voor de zorg aan de leerling. Dat wil zeggen dat zorg die op scholen buiten de klas georganiseerd is, bijvoorbeeld in de vorm van remedial teaching, nu zoveel mogelijk in de klas plaats vindt en mede gericht wordt op competentiebevordering van de leerkracht. Leerlingen komen hierdoor niet meer in een uitzonderingspositie en de leerkracht verkrijgt leerervaring die zij in de toekomst zelf kan toepassen. Hoe beter de kwaliteit van het onderwijs en hoe deskundiger de leraren, hoe minder tijd een school hoeft te besteden aan de remedial teaching.

2.2 Goed onderwijs door de leerkracht

Zorgverbreding vindt op school allereerst plaats in de klas, in de interactie tussen de leerkracht en de leerlingen. Het is de leerkracht die door goed onderwijs te geven de voorwaarden moet scheppen waardoor de leerlingen optimaal kunnen profiteren van het gegeven onderwijs.

⁷ Hiermee wordt bedoeld leerlingen met specifieke pedagogisch-didactische behoeften. Het gaat om leerlingen die hardnekkige moeilijkheden ervaren bij het bereiken van bepaalde doelen of tussendoelen in een zekere hoeveelheid tijd en/of leerlingen die zich sneller ontwikkelen.

Goed onderwijs is in belangrijke mate afhankelijk van de wijze waarop de leerkracht **effectief onderwijs** kan geven. Onder effectief onderwijs wordt verstaan het effectief organiseren van het onderwijs; **succesvolle klassenmanagement ofwel klassenorganisatie**, toepassen van **zelfstandig werken** en het **effectief omgaan met leerinhoud, leermiddelen (o.a. methodes), instructie en leertijd**. Vanuit de preventieve hoek van leerlingenzorg zijn daarbij belangrijke aspecten van goed onderwijs:

- **Diagnostisch onderwijs:**

Bij diagnostisch onderwijs gaat het om het op de voet volgen van het leerproces van leerlingen om zo vroegtijdig mogelijk hierop in te kunnen spelen. In de dagelijkse omgang met leerlingen is de leerkracht de eerste die de onderwijsbehoeften van leerlingen signaleert, de oorzaken van deze moet proberen te diagnosticeren en deze vervolgens direct moet proberen aan te pakken om te voorkomen dat er problemen ontstaan of groter worden. Deze vaardigheden worden samengevat onder de noemer van het begrip 'diagnosticerend onderwijzen'.

- **Adaptief onderwijs:**

Afstemming op verschillen tussen leerlingen is een belangrijke karakteristiek van adaptief onderwijs. Leerkrachten die adaptief onderwijzen, proberen hun eigen pedagogisch en didactisch handelen aan te passen aan de onderwijsbehoeften van de verschillende leerlingen. Dit door middel van differentiatie door het werken met sub- of niveaugroepen (groepsplannen) of in uitzonderlijke gevallen met de individuele leerling (handelingsplan).

Goed onderwijs heeft dus betrekking op het **pedagogisch-didactisch handelen** van de leerkracht in de klas dat gericht is op het creëren van optimale condities om te kunnen voorzien in de onderwijsbehoeften van de leerlingen. Dit om mogelijke problemen te voorkomen of lichte problemen niet te doen escaleren maar eenvoudig/vroegtijdig aan te pakken, waardoor leerlingen tot optimale ontwikkeling en leerprestaties kunnen komen.

Goed onderwijs geven heeft veelal betrekking op leerkrachtvaardigheden en –houdingen die in de initiële leerkrachtenopleiding dienen te worden meegegeven/of verder ontwikkeld.

In het kader van zorgverbreding zijn een **goede inwerking, structurele ondersteuning, begeleiding** en **blijvende professionalisering** van de leerkracht van groot belang om goed onderwijs te kunnen waarborgen. Binnen de school en schoolbesturen dient er een duidelijk beleid op de zorg voor de leerkracht te zijn en structurele aandacht geboden te worden aan de ondersteunings- en professionaliseringsbehoeften van leerkrachten.

2.3 Ontwikkelingsgebieden binnen de leerlingenzorg

Zorgverbreding heeft te maken met de afstemming van onderwijs en zorg op de ontwikkeling van de leerlingen. Het gaat om begeleiden van de leerlingen in hun totale ontwikkeling. Alle ontwikkelings- en leergebieden verdienen substantiële en structurele aandacht. De intensiteit van de aandacht kan verschillen afhankelijk van de onderwijsbehoefte van de leerlingen. Als er sprake is van ernstige problemen op bepaalde terreinen zal daar uiteraard extra aandacht naar moeten uitgaan. Dit wil zeggen dat de zorg op school zich richt op het **didactische gebied, het leren**, betrekking hebbende op in het basisonderwijs met name de vakgebieden rekenen, taal en lezen en in het kleuteronderwijs de diverse ontwikkelingsgebieden- en -fasen. De zorg op school richt zich eveneens op het **pedagogische gebied; gedrag**, betrekking hebbend op onder anderen de werkhouding, sociale en communicatieve vaardigheden en emotionele ontwikkeling.

2.4 Niveaus binnen de interne leerlingenzorg

Leerlingenzorg binnen de school vindt plaats op drie niveaus: schoolniveau, groepsniveau en individueel niveau. De leerlingenzorg op **schoolniveau** heeft betrekking op onder anderen het leerlingvolgsysteem, interne begeleiding, het zorgteam van de school, een zorgprocedure, professionalisering, de organisatie van ondersteuning van leerkrachten, een orthotheek, zorgprogramma's zoals programma's voor sociaal-emotionele vorming, kwaliteitszorg, etc. De school heeft beleid op zorg gebaseerd op de visie en specifieke kenmerken van de school. Deze worden beschreven in het zorgplan dat onderdeel is van het schoolplan.

Met de zorg op **groepsniveau** (of klasniveau) wordt bedoeld zowel de *algemene zorg** van de leerkracht aan alle leerlingen in de groep als de *extra zorg** van de leerkracht, in de vorm van intensivering van het 'gewone' onderwijsaanbod, in de klas aan groepen leerlingen (die uitvallen of uitschieten, in de vorm van differentiatie middels groepsplannen). Op klasniveau worden de resultaten/ontwikkeling bijgehouden in een leerlingvolgsysteem dat binnen groepsbesprekingen met de IB'er besproken worden. In de klas werkt de leerkracht met groepsplannen waarin alle leerlingen opgenomen zijn.

Het **individuele niveau** betreft het niveau van handelen van de leerkracht ten aanzien van een leerling, met eventueel betrokkenheid van andere interne of externe deskundigen. In een leerlingbespreking bespreekt de leerkracht en eventueel andere bij dit niveau betrokken interne deskundige (bv. RT'er) met de IB'er de onderwijsbehoeften van de individuele leerling. Middels een handelingsplan krijgt de individuele leerling *speciale of specialistische** orthodidactische of orthopedagogische zorg binnen de school; in de klas door de leerkracht of RT'er en in uitzonderlijke gevallen buiten de klas door de RT'er, Prismaleerkracht of externe krachten zoals de schoolmaatschappelijke werker. Het individuele niveau wordt ook wel leerlingniveau genoemd.

2.5 Visie, beleid en systeem van leerlingenzorg

In het kader van ontwikkeling van scholen tot zelfstandige scholen is het van belang dat scholen hun eigen visie en beleid formuleren ten aanzien van interne leerlingenzorg. Aan de hand van deze visie maakt de school binnen de nationale kaders een eigen schoolspecifiek systeem van leerlingenzorg op. Kaders voor het zorgsysteem vinden hun uitwerking in het zorgbeleid van de school welke vastgelegd wordt in het zorgplan als onderdeel van het schoolplan. In het schoolplan staat de visie en het totaalbeleid van de school beschreven.

Naast het hebben van een visie en beleid op leerlingenzorg is goed onderwijskundig beleid en management, een goede schoolorganisatie met centrale coördinatie van het systeem van leerlingenzorg en continue afstemming en professionalisering voorwaarde voor een optimaal functionerende leerlingenzorg.

2.6 Planmatig Werken

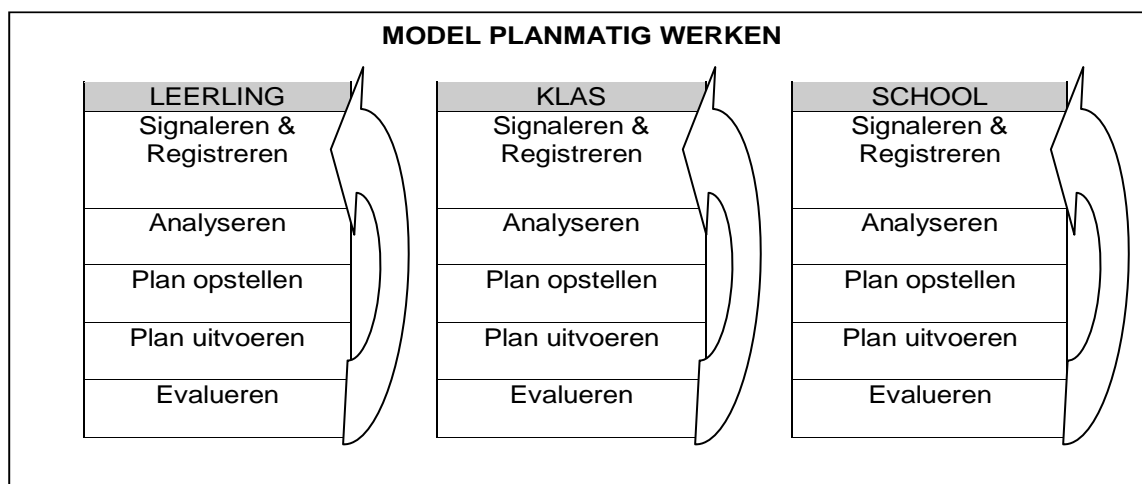
De zorg die geboden wordt aan de leerlingen dient niet meer ad hoc te gebeuren en afhankelijk te zijn van de individuele leerkracht. De zorg moet systematisch en planmatig georganiseerd, uitgevoerd en geëvalueerd worden op zowel individueel als klas- en schoolniveau. Planmatig Werken is een bepaalde wijze van denken en handelen naar de leerling, de klas, de school en de collega's toe. Alle teamleden hebben hierin hun eigen taak en verantwoordelijkheden. Planmatig Werken is in een aantal **fasen** te onderscheiden dat volgens een cyclus verloopt: **Signaleren en Registreren, Analyseren, Plan opzetten, Plan uitvoeren, Evalueren.**

* Begrip wordt in paragraaf 2.10 beschreven.

In onderstaand figuur is het model van Planmatig Werken weergegeven. Ten behoeve van de kwaliteitsverbetering van de leerlingenzorg en het onderwijs in het algemeen is het werken op alle drie de niveaus volgens de cyclus van Planmatig Werken na te streven.

Bij activiteiten in het kader van de interne leerlingenzorg zoals de groepsbesprekingen, de leerlingbesprekingen, de voortgangsbesprekingen en de resultatenbespreking op schoolniveau wordt er gewerkt met de fasen van Planmatig Werken. Het LVS, groepsplan, individueel handelingsplan en de verbeterplannen zijn belangrijke middelen bij bovengenoemde activiteiten.

Figuur 1. Het model Planmatig Werken

2.7 Systematische kwaliteitsbewaking en -verbetering

Het werken aan systematische kwaliteitsbewaking en -verbetering gebeurt onder andere door de resultaten of opbrengsten uit het LVS (waaronder methode afhankelijke en methode onafhankelijke toetsen) en andere elementen van de interne leerlingenzorg (o.a. zorgprocedure, Interne Begeleiding) in teamverband structureel te bespreken, analyseren (door o.a. checklists) en evalueren. Het doel hiervan is dat er verbeter- of vernieuwingspunten worden geformuleerd om verder te werken aan de systematische kwaliteitsverbetering op school. Deze gegevens zijn medebepalend voor de invulling van een jaarplan, verbeterplan of een meerjarenplan.

Aan de hand van analyses en evaluaties worden de afspraken in het kader van het zorgbeleid, als onderdeel van het schoolplan, indien nodig elk jaar weer aangepast of aangescherpt. De school moet in het kader van interne leerlingenzorg gezien worden als lerende organisatie, waarbij middels een continu proces van analyse en evaluatie de school aan verbetering van de kwaliteit werkt.

Naast zorgbeleid (visie en beleid op zorgverbreding) omvat het schoolplan ook de visie en de missie van de school, schoolomschrijving, beleid op onderwijskundige organisatie, beschrijving van onderwijsinhoud, schoolorganisatie, personeelbeleid, kwaliteitsbeleid, zorgprotocollen m.b.t. tot bijvoorbeeld omgaan met pesten en geweld op school en een meerjarenplanning. Voor een overzicht van de verschillende typen plannen binnen de school zie bijlage 1.

2.8 Maatregelen en voorzieningen binnen de interne zorgstructuur

De interne leerlingenzorg krijgt concreet gestalte in de interne zorgstructuur van de school. In de volgende subparagrafen worden de belangrijkste maatregelen en voorzieningen in het kader van de interne leerlingenzorg beschreven.

2.8.1 Interne Begeleiding

Interne begeleiding is een organisatievorm waarbij de school vorm geeft aan de leerlingenzorg. Het omvat de organisatie/coördinatie, beleidsvorming en monitoring van de zorgverbreding op schoolniveau en de steun/begeleiding aan collega-leerkrachten bij hun zorg aan kinderen.

Middels interne begeleiding krijgt interne leerlingenzorg integraal en planmatig vorm.

Randvoorwaarden voor het goed functioneren van interne begeleiding zijn o.a. een goede schoolontwikkeling waarin leerkrachten gewend zijn/in staat zijn om goed te communiceren en te praten over hun vak en eigen functioneren. Interne begeleiding draagt bij aan de kwaliteitsverbetering van de school.

2.8.2 Leerlingdossier

Elke leerling heeft een eigen dossier waarin de meest relevante gegevens worden opgeborgen. De informatie kan ook digitaal opgeslagen worden, het zogenaamde digitale leerlingdossier.

Het leerlingdossier bevat rapporten, observatieverslagen, uitslagen van toetsresultaten, gegevens uit het leerlingvolgsysteem, verslagen van gesprekken met ouders en afspraken die er over de leerling zijn gemaakt, belangrijke brieven en formulieren, verslagen van onderzoek, verslagen van speciale hulp en begeleiding, individuele handelingsplannen, etc. Daarnaast is de leerlingadministratie, met onder meer informatie m.b.t. persoonsgegevens en verzuim, ook onderdeel van het leerlingdossier. De informatie uit het leerlingdossier dient voor de onderwijskundige en algemene begeleiding van de leerling.

Het leerlingdossier wordt centraal opgeborgen en mag de school niet verlaten. De leerkracht kent de inhoud, houdt deze bij en draagt het over aan de nieuwe leerkracht. De schoolleider en de interne begeleider hebben toegang tot de dossiers. Ouders hebben het recht het dossier in te zien op school. Een samenvatting van relevante informatie uit het leerlingdossier wordt ook gebruikt bij de overdracht naar een andere school (of onderwijstype/-niveau). Vertrouwelijke informatie kan alleen met toestemming van de ouders gegeven worden.

2.8.3 Leerlingvolgsystemen (LVS)

Een LVS is een hulpmiddel voor het signaleren en registreren van de vorderingen van leerlingen op drie niveaus: individueel, groep en school.

Een volledige LVS bestaat uit een registratiesysteem, een aanduiding van de leerlijnen (verdeling van de leerstof) en de kerndoelen, toetsen (methodegebonden en methodeoverstijgende toetsen) en een stelsel van beoordelingsnormen.

In de eerste plaats is een LVS bedoeld voor de leerkracht, waarmee zij de prestaties en ontwikkeling van leerlingen op basis van observatie, toets-/testresultaten, en gesprekken systematisch kan registreren en de ontwikkeling/vorderingen van leerlingen kan volgen en beter in staat is het onderwijsaanbod af te stemmen aan de behoeften van de klas, groepen en individuele leerlingen. Prestaties op de leer- en ontwikkelingsgebieden waaronder ook de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen kunnen door middel van een LVS systematisch in kaart gebracht en gevolgd worden. Het LVS laat zien hoe een leerling zich ontwikkelt in vergelijking met anderen, uit de eigen groep en eventueel ook met een landelijk gemiddelde. Ook laat het LVS zien hoe een leerling zich ontwikkelt in vergelijking met vorige keren.

De gegevens over de vorderingen van de leerlingen zullen echter ook gebruikt worden om op groeps- en schoolniveau te kijken in hoeverre ontwikkelings-/onderwijsdoelen zijn bereikt en om conclusies te trekken ten aanzien van het onderwijsaanbod en de rendementsverhoging van de klas en de school. Aanvullend kan de LVS ook een hulpmiddel zijn voor vorderingsrapportage naar ouders en leerlingen.

2.8.4 Groeps- en leerlingbespreking

Een groepsbespreking en leerlingbespreking betreffen een gesprek tussen de leerkracht en interne begeleider, indien nodig aangevuld met andere zorgteamleden⁸ van de school, dat plaatsvindt aan de hand van een door de leerkracht ingevulde groeps- of leerlingbesprekingsformulier naar aanleiding van gegevens uit het LVS. De groeps- en leerlingbespreking worden gecoördineerd door de IB'er.

Groepsbesprekingen zijn periodiek gepland; minimaal 3 keer per jaar. In groepsbesprekingen wordt het functioneren van de gehele groep onder de loep genomen. De leerkracht en IB'er bekijken of de groep er in slaagt de periodieke doelen te behalen en inventariseren de onderwijsbehoeften van de leerlingen in de groep. Dit op zowel het didactische als het pedagogische gebied. De leerkracht en IB'er bedenken samen hoe het onderwijs in de komende periode afgestemd kan worden op de groep. Het afstemmen betekent onder anderen dat er met verschillende groepjes gewerkt gaat worden binnen de klas. Om dit te realiseren besteedt de IB'er ook aandacht aan de mogelijkheden en vaardigheden van de betreffende leerkracht. De leerkracht wordt gestimuleerd (kritisch) te reflecteren op het eigen handelen en aanbod naar leerlingen. Vanuit deze groepsbesprekingen krijgt de leerkracht aanknopingspunten voor de samenstelling van niveaugroepen binnen de klas (differentiatie) en de invulling van groepsplannen. In de leerlingbespreking brengt de leerkracht individuele leerlingen met specifieke onderwijs- en zorgbehoeften (wat heeft de leerling nodig op pedagogisch en didactisch gebied?), waarover de leerkracht zich zorgen maakt, in. Het is de bedoeling dat een leerling vanuit de groepsbespreking aangemeld wordt voor de leerlingbespreking. Het gaat om leerlingen die bepaalde leer- of ontwikkelingsdoelen herhaaldelijk niet behalen/blijven uitvallen ondanks extra hulp (differentiatie) door de leerkracht vanuit groepsplannen in de klas of om bijvoorbeeld leerlingen met een grote ontwikkelings-/leervoorsprong. Naast leerlingen met een ontwikkelings-/leerachterstand of ontwikkelings-/leervoorsprong, kunnen ook leerlingen besproken worden waarbij vermoedens zijn van een ernstige problematiek of stoornis. De hulp- of begeleidingsvraag van de leerkracht ten aanzien van een bepaalde leerling staat centraal. Tijdens zo'n bespreking is er aandacht voor zowel kenmerken van de aangemelde leerling als voor het handelen van de leerkracht en de onderwijsleersituatie. Het is van belang om niet alleen de belemmerende factoren te bespreken, maar ook de stimulerende factoren en de positieve kwaliteiten van de leerlingen, de leerkracht en de ouders. Bij de leerlingbespreking zijn aanwezig de leerkracht en IB'er en eventueel andere actoren. Het aantal leerlingbespreking hangt af van de afspraken vanuit het handelingsplan en de zorgprocedure op school. Ervan uitgaande dat leerlingen vanuit de groepsbesprekingen aangemeld worden voor leerlingbesprekingen zijn er in een schooljaar in ieder geval minimaal drie mogelijke tijdstippen voor leerlingbesprekingen. Ten behoeve van de aanpak van deze zorgleerlingen worden individuele handelingsplannen opgesteld.

2.8.5 Groeps- en handelingsplannen

Een groeps- en handelingsplan zijn belangrijke middelen bij de systematische aanpak van gedifferentieerd onderwijs en van didactische- of pedagogische problemen van leerlingen. Het zijn schriftelijke weergaven van de planning van het onderwijs ten behoeve van groepen of individuele leerlingen.

In het groepsplan geeft de leerkracht doelgericht, concreet en praktisch aan hoe zij de komende periode het onderwijsaanbod inricht, rekening houdende met de verschillende onderwijsbehoeften van de leerlingen in haar groep. Het groepsplan heeft dus betrekking op alle leerlingen. Op basis van het groepsplan worden de week- en dagplanningen opgesteld. Bij het opstellen en evalueren van de uitvoering van het groepsplan kan de leerkracht ondersteund worden door de IB'er.

⁸ Zorgteamleden: Het zorgteam van de school bestaat uit de IB'er, de schoolleider, de RT'er en eventueel andere actoren zoals de prisma-leerkracht en de gespecialiseerde leerkracht.

De IB'er kan in het kader hiervan in samenspraak met de leerkracht klassenconsultaties houden. Het uitgangspunt is dat er zoveel mogelijk met groepsplannen wordt gewerkt en dat vanuit een groepsplan de zorg voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften gerealiseerd moet worden. Het werken met een veelheid aan individuele handelingsplannen is in de praktijk onuitvoerbaar en gaat vaak ten koste van de kwaliteit van de instructie en begeleiding. Individuele handelingsplannen worden dus incidenteel opgesteld voor uitzonderlijke gevallen en is erop gericht dat de leerling weer gaat profiteren van het groepsplan. Wanneer een leerling herhaaldelijk onvoldoende profiteert van het groepsplan, kan in een leerlingbespreking het besluit genomen worden om een handelingsplan voor een bepaalde tijd op te stellen. Dit gebeurt door de leerkracht met eventuele ondersteuning van de IB'er en/of andere interne deskundigen.

Het individuele handelingsplan heeft betrekking op de orthodidactische en/of orthopedagogische hulp die de leerling met specifieke onderwijsbehoeften krijgt in de klas door de leerkracht of RT'er en/of buiten de klas. De uitvoering van het handelingsplan gebeurt in principe door de leerkracht in de klas, maar onderdelen kunnen ook door andere interne of externe deskundigen, bijvoorbeeld de RT'er, in de eerste instantie in de klas of anders buiten de klas uitgevoerd worden.

Groeps- en handelingsplannen gaan ook deel uitmaken van het dossier van een leerling en het LVS, waardoor ook later te zien is welke hulp eerder reeds is gegeven en met welk resultaat. Componenten van een groeps- en handelingsplan zijn de beginsituatie van de groep/leerling, de na te streven doelen, de onderwijsbehoeften, de leerinhoud/de toe te passen methodiek, het materiaal dat hiervoor nodig is, de organisatie van het onderwijs en de planning van de evaluatie van de geboden zorg.

2.8.6 Individuele leerlingbegeleiding

Wanneer ondanks de aangeboden hulp binnen de groep een leerling steeds blijft uitvallen, wordt er een handelingsplan gemaakt. Dit handelingsplan wordt door de leerkracht uitgevoerd. Op dit niveau gaat het dan om individuele leerlingbegeleiding.

Bij leerlingen met hardnekkige problemen of bij leerlingen die op meerdere ontwikkelingsgebieden hulp nodig hebben, kan de individuele leerlingbegeleiding ook gestalte krijgen in de vorm van remedial teaching. Deze meer gespecialiseerde vorm van individuele leerlingbegeleiding wordt door de remedial teacher uitgevoerd zoveel mogelijk binnen de klas. Structurele afstemming tussen de leerkracht en de remedial teacher is hierbij van belang.

2.8.7 Een zorgprocedure

Een belangrijk onderdeel van de interne zorgstructuur is de zorgprocedure. Zonder een zorgprocedure kan de zorg op een school beperkt blijven tot geïsoleerde activiteiten.

De zorgprocedure is een stappenplan waarin staat beschreven hoe op een school de zorg voor de individuele leerling georganiseerd of vorm gegeven wordt. De zorgprocedure moet planmatig gecoördineerd worden door de IB'er. De afspraken voor wat betreft het doorlopen van de zorgprocedure kan per school wat verschillen. De vaste kern is echter wel dat de zorgprocedure begint bij goed onderwijs in de klas en eindigt bij hulp die aan intensieve zorgleerlingen wordt geboden m.b.v. externe deskundigen of verwijzing naar het speciaal onderwijs.

Een zorgprocedure omvat interne afspraken over onder anderen wanneer een leerling ingebracht wordt voor een leerlingbespreking, wie daarbij betrokken moeten worden, welke informatie met wie wordt uitgewisseld, wanneer ouders erbij betrokken worden. Ook de aanpak van specifieke problematiek wordt in een zorgprocedure neergezet, zoals de te volgen stappen bij geweld op school, pesten, rouw/verlies. Deze kunnen ook worden opgenomen in een protocol waarin de acties van de school m.b.t. het omgaan met dergelijke gevallen worden vastgelegd.

De zorgprocedure, (zorg)protocollen en de processen daarbinnen zullen regelmatig geëvalueerd moeten worden door de school om zodoende de nodige verbeteringen aan te brengen. Een belangrijk element is de overdracht van informatie tussen alle stappen binnen de zorgprocedure. Een goede zorgprocedure draagt bij tot de realisatie van een continuüm van zorg.

2.8.8 Planning i.h.k.v. de interne leerlingenzorg

Om ervoor te zorgen dat interne leerlingenzorg op een planmatige wijze vorm krijgt, is de intern begeleider verantwoordelijk voor het maken van een planning waarin toetsen (methode afhankelijk en methode onafhankelijke toetsen) en groeps- en leerlingbesprekingen opgenomen zijn. Het is van belang dat de besprekingen goed worden afgestemd op toetsmomenten. Bij de keuze van het moment van de groeps-/leerlingbespreking is het van belang om rekening te houden met de mogelijkheden om eventuele problemen vroegtijdig aan te pakken. Een bespreking over de resultaten van de leerlingen moet zo snel mogelijk na bijvoorbeeld een toetsmoment worden ingepland. Afstemmend op deze planning maakt ook de schoolleider de planning van de evaluatie van de resultaten en de rapportbesprekingen.

2.8.9 Klassenconsultaties en functioneringsgesprekken

Zoals in paragraaf 2.2 is besproken, gaat de interne leerlingenzorg uit van goed onderwijs als basis voor het bieden van zorgverbreding. De schoolleider is eindverantwoordelijke voor de kwaliteit van het onderwijs op zijn school en is dus ook primair verantwoordelijk voor het zorgdragen voor begeleiding op het pedagogisch-didactische handelen van leerkrachten. Middelen die de schoolleider tot zijn beschikking heeft om structureel hieraan vorm te geven zijn bijvoorbeeld klassenconsultaties en functioneringsgesprekken.

Klassenconsultatie is te omschrijven als een activiteit (ook wel interventie) die gericht is op het handelen van de leerkracht in de klas en tot doel heeft informatie over het lesgeven te verzamelen middels een gerichte klassenobservatie, gevolgd door een nagesprek. Op basis van de observatiegegevens wordt de leerkracht in het gesprek aan de hand van feedback aangespoord te reflecteren op zijn eigen werk en daar kritisch naar te kijken. Op basis hiervan worden de persoonlijke leerpunten van de leerkrachten geformuleerd. Om te garanderen dat er structurele aandacht geboden wordt aan de leerpunten van leerkrachten is het raadzaam klassenconsultaties volgens een cyclisch proces vorm te geven.

Zoals eerder vermeld, is de schoolleider in principe verantwoordelijk voor de begeleiding van de leerkrachten en kan hij daarbij klassenconsultaties als hulpmiddel toepassen. Echter, ook de IB'er heeft een begeleidende functie en voert klassenconsultaties. Daar waar de schoolleider de begeleiding voornamelijk richt op de algemene basisvaardigheden zoals besproken in de paragraaf over goed onderwijs (§ 2.2), zal de IB'er klassenconsultaties gebruiken als middel om de leerkrachten te begeleiden bij hulpvragen (leerpunten) van leerkrachten bij met name het uitvoeren van de groeps- en handelingsplannen in de klas. Afhankelijk van de afspraken op school kunnen ook andere actoren binnen of buiten de school gebruik maken van klassenconsultatie als begeleidingsmiddel. Denk bijvoorbeeld aan klassenconsultatie bij peercoaching of bij de invoering / begeleiding van zelfstandig werken door een externe begeleider.

Functioneringsgesprekken zijn gesprekken die uitsluitend door de schoolleider gevoerd worden met de leerkracht. Een functioneringsgesprek is een regelmatig terugkerend tweegesprek over werk, werksfeer, werkuitvoering en werkomstandigheden, met het doel de kwaliteit van het werk te verbeteren en de motivatie en het welbevinden van de leerkracht te bevorderen. Zowel de organisatie van de school, het persoonlijke welzijn van de leerkracht als de inhoud van het onderwijs vormen deel van het gesprek. Ook het functioneren van de leiding kan ter sprake komen.

Klassenconsultaties en functioneringsgesprekken zijn belangrijke middelen die de schoolleider tot zijn beschikking heeft om een beeld te krijgen van het geboden onderwijs, de ondersteuningsbehoeften van individuele leerkrachten en de scholingsbehoefte van het team. Door tegemoet te komen aan de behoeften van de leerkracht kan het functioneren van de leerkracht bevorderd worden, ten einde te komen tot kwaliteitsverbetering ten aanzien van de zorg en onderwijs op school.

2.8.10 Voortgangsbespreking

De voortgangsbespreking in het kader van de interne leerlingenzorg is een structurele en gestructureerde overlegvorm tussen de schoolleider en de interne begeleider. Doelen van de voortgangsbespreking is het bespreken van de voortgang van de werkzaamheden van de interne begeleider en het bespreken van de resultaten/de opbrengsten uit het LVS op klas- en schoolniveau en de opbrengsten van verrichte acties/interventies. Op deze wijze houdt de schoolleider goed zicht op de ontwikkelingen op het gebied van de interne leerlingenzorg. Uit de voortgangsbespreking kunnen afspraken en /of acties voortvloeien voor de interne begeleider en de schoolleider, het team of individuele teamleden. De voortgangsbesprekingen vinden ongeveer om de 6 weken plaats. Onderwerpen die in een voortgangsbespreking kunnen voorkomen zijn o.a. de planning en uitvoering van de IB-werkzaamheden, trends uit de groepsbesprekingen, de resultaten van de verschillende toetsen, knelpunten en behoeftes van de leerkrachten, mogelijkheden voor deskundigheidbevordering, afspraken over het begeleiden van leerkrachten.

2.8.11 Orthotheek

Dit is een verzameling systematisch geordende onderzoek- en begeleidingsmiddelen, die aanvullend gebruikt kunnen worden bij het algemene aanbod binnen de groep en ingezet kunnen worden bij de begeleiding van zorgleerlingen. De orthotheek biedt een totaal aan diagnostische, remediërende middelen en verrijkings-/verdiepingsmiddelen die de leerkracht en RT'er ter beschikking hebben voor nader onderzoek en aanpak van problemen.

2.8.12 Actoren binnen de interne zorgstructuur en hun taken

In de zorg aan haar leerlingen staat de leerkracht niet alleen. Ze ontvangt bij haar werk ondersteuning van de andere actoren binnen de school die ten aanzien van de leerlingenzorg op school verschillende taken hebben. De volgende actoren vormen deel van de interne leerlingenzorg:

- de schoolleider
- de interne begeleider (IB'er)
- de klassenleerkracht (al dan niet gespecialiseerd)
- de remedial teacher (RT'er)
- de prismaleerkracht
- de onderwijs- of klassenassistent(en)

➤ De schoolleider

De schoolleider is de eindverantwoordelijke voor de kwaliteit van de zorg die aan de leerlingen wordt gegeven. Door middel van o.a. de voortgangsbesprekingen met de IB'er, klassenconsultaties en functioneringsgesprekken met de leerkrachten houdt de schoolleider zicht op de ontwikkelingen en kwaliteit binnen de leerlingenzorg op de school ten einde sturing te kunnen geven aan kwaliteitsverbetering. Daarnaast geeft hij begeleiding en ondersteuning aan de leerkrachten in het kader van "leerkrachtenzorg" en "goed onderwijs". De schoolleider is eindverantwoordelijke voor de algemene beleidsvorming en -voering waaronder ook beleid op zorg. Verder heeft de schoolleider een ondersteunende en aansturende rol naar de IB'er toe. Gezien het bovengenoemde heeft de schoolleider een zware taak. De implicatie hiervan is dat een schoolleider de benodigde competenties moet bezitten en/of bereid moet zijn zich daarin verder te ontwikkelen. Bij het aanstellen van een schoolleider is het van belang na te gaan of deze persoon over al de nodige competenties (o.a. schoolmanagement en leerkrachtbegeleiding) beschikt en/of dat hij bereid is zich hierin verder te professionaliseren.

➤ *De Interne Begeleider*

In het basisonderwijs is een IB'er een ervaren volledig bevoegde leerkracht (in principe met specialisatie 6 tot 12 jaar) die aanvullend een nascholing en coaching op het gebied van interne begeleiding heeft gehad. Voor het kleuteronderwijs geldt hetzelfde maar dan met de specialisatie 4 tot 8 jaar. De IB'er coördineert, organiseert, begeleidt en bewaakt de interne leerlingenzorg (welke gericht is op zowel de didactische als pedagogisch zorg), als gedelegeerde taak van de schoolleider. De IB'er heeft een ondersteunende en begeleidende rol naar de leerkrachten toe bij het opzetten en uitvoeren van groeps- en handelingsplannen. In het kader hiervan voert de IB'er structureel groeps- en leerlingbesprekingen en kan de IB'er ook (klassen)consultatie houden. Op schoolniveau is de IB'er samen met de schoolleider verantwoordelijk voor het zorgbeleid, het bijhouden en analyseren van de schoolresultaten en het aansturen van het team om te werken aan kwaliteitsverbetering. De IB'er signaleert de behoefte van het team op het gebied van ondersteuning en professionalisering en bepaalt gezamenlijk met de schoolleider een aanpak. Mocht een meer intensieve begeleiding van de leerkracht nodig zijn, dan wordt een apart traject hiervoor bepaald dat in principe door de schoolleider wordt uitgevoerd.

De IB'er ziet er op toe dat in alle gevallen de stappen uit de zorgprocedure worden doorlopen. De IB'er heeft een behoorlijke taakbelasting; zij dient op alle niveaus (individueel, klas, school) en gebieden (didactisch en pedagogisch) taken uit te voeren. Aan de hand van het takenpakket (functie-taakomschrijving) van de IB'er en de specifieke kenmerken van de school (o.a. grootte en populatiekenmerken) zal, in het kader van een nog te ontwikkelen taakbeleid, een vaste toekenning van IB-uren voor het kleuter- en basisonderwijs geformaliseerd moeten worden.

➤ *De klassenleerkracht*

De leerkracht is primair verantwoordelijk voor de algemene zorg aan de leerlingen en voor het onderhouden van contacten met ouders/voogden. De leerkracht biedt effectief, diagnostisch en adaptief onderwijs en geeft daarbij structurele aandacht aan het eigen pedagogisch-didactische handelen.

De leerkracht is de eerste aangewezen persoon om extra of speciale zorg te bieden aan zorgleerlingen d.m.v. het afnemen van eenvoudig diagnostisch onderzoek (niveaubepaling m.b.v. methode gebonden en niet methode gebonden toetsen) en het opzetten en uitvoeren van groeps- en handelingsplannen volgens de cyclus van Planmatig Werken om tegemoet te komen aan de verschillende onderwijsbehoeftes. Voor leerlingen die onvoldoende profiteren van de groepsplannen stelt de leerkracht een handelingsplan op. Afhankelijk van de hulpvraag van de leerkracht kan de IB'er, de RT'er en/of een gespecialiseerde leerkracht, de klassenleerkracht ondersteunen bij het opstellen van een individueel handelingsplan.

Op schoolniveau draagt de leerkracht actief bij aan het mede invullen en uitvoeren van het zorgbeleid en kwaliteitszorg.

Naast het bovengenoemde heeft de leerkracht een ondersteunende rol naar zijn collega's toe. Deze ondersteuning kan in de vorm van o.a. collegiale consultatie en intervisie plaatsvinden. Op leerlingniveau zou een leerkracht, die zich gespecialiseerd heeft op een bepaald terrein (de gespecialiseerde leerkracht), specifieke ondersteuning kunnen bieden aan een collega ten behoeve van de zorgleerling(en).

Een gespecialiseerde leerkracht is een leerkracht die een klas heeft en die daarnaast ingezet wordt op een specifiek terrein. De gespecialiseerde leerkracht heeft een aanvullende nascholing gevolgd, heeft zich verdiept op een specifiek gebied of heeft ervaring opgebouwd op een bepaald terrein. De specialisatie kan zich richten op o.a. rekendidactiek in het algemeen, leesdidactiek in het algemeen, leesproblemen en dyslexie, rekenproblemen en dyscalculie, gedragsproblemen en ontwikkelingsstoornissen zoals autisme en ADHD.

De gespecialiseerde leerkracht kan naar behoefte van de school ingezet worden om o.a. voorlichting te geven, leerkrachten inhoudelijk te ondersteunen bij hun pedagogisch-didactisch handelen in de klas en/of bij het vormgeven aan groeps- of handelingsplannen, meedenken aan beleidsvorming op specifieke terreinen.

Binnen de preventieve visie past een gespecialiseerde leerkracht goed binnen de zorgstructuur van een school daar deze leerkracht een bijdrage kan leveren aan de professionalisering binnen de zorgstructuur en draagt dit op zijn beurt bij aan de kwaliteitsverbetering van de school.

Indien de school kiest voor het introduceren van een gespecialiseerde leerkracht, dient er een duidelijke omschrijving te zijn van de taken van de gespecialiseerde leerkracht. De IB'er blijft in alle gevallen degene die verantwoordelijk is voor het coördineren van de zorg op school. De andere actoren dragen daar aan bij.

➤ *De remedial teacher (RT'er)*

De RT'er heeft een RT-opleiding voor het kleuter- of basisonderwijs (afhankelijk van het onderwijstype waarin zij werkt) gevolgd en is bij voorkeur een volledig bevoegde leerkracht. De RT'er heeft als kerntaken het uitvoeren van didactisch onderzoek en het, gedeeltelijk, uitvoeren van handelingsplannen of adviseren van de leerkracht t.b.v. de handelingsplannen. De leerkracht is in alle gevallen verantwoordelijk voor het uitvoeren van het handelingsplan en de RT'er heeft een aanvullende rol.

Vanuit de preventieve visie moet er opgemerkt worden dat de hulp in eerste instantie zoveel mogelijk binnen de klas wordt geboden door de leerkracht. Ondanks de hulp binnen de groep (middels de groepsplannen) zullen er enkele leerlingen zijn die meer aandacht blijven vragen. Denk bijvoorbeeld aan leerlingen met forse ontwikkelingsachterstand op één of meerdere gebieden, zoals concentratie en werkhouding, voorbereidend rekenen, lees- en/of rekenproblemen. Deze leerlingen worden door de leerkracht ingebracht in de leerlingbespreking. Voortvloeiend uit de leerlingbespreking wordt een handelingsplan opgesteld en wordt er bepaald welke leerlingen in aanmerking komen voor RT. Een duidelijke RT-procedure is noodzakelijk hierbij.

De RT'er werkt binnen of buiten de klas met individuele zorgleerling of een klein groepje zorgleerlingen die op basis van de resultaten van didactisch onderzoek directe orthodidactische hulp nodig hebben.

Het streven is ook om de RT zoveel mogelijk binnen de klas te organiseren. Leerlingen worden zondende niet in een uitzonderingspositie geplaatst.

Naast de directe hulp aan de leerlingen biedt de RT'er ondersteuning aan de leerkrachten bij het analyseren en diagnosticeren en het bieden van passende didactische hulp door de leerkracht aan de zorgleerling(en) in de klas. RT is als het ware dan ook medegericht op competentiebevordering van de leerkracht. Om deze taken goed te kunnen uitvoeren heeft de RT'er regelmatig overleg met de leerkrachten en de IB'er. Ook levert de RT'er een bijdrage aan het zorgbeleid van de school.

Gezien het feit dat maar een enkele school beschikt over een opgeleide RT'er, zullen de meeste scholen nog hierin moeten worden voorzien. Het ligt in de lijn der verwachting dat de leerkrachten die in het verleden de PDO-cursus⁹ van Directie Onderwijs hebben gevolgd, in elk geval mogelijk in aanmerking komen voor de opleiding en de taak van RT'er.

De mogelijkheden ten aanzien van inzet en aanstelling van RT'ers, zoals mogelijkheden tot combinatie IB en RT of een RT'er per clusterscholen, zal nader bekeken moeten worden onder meer op basis van kenmerken (o.a. grootte) van de scholen. In acht moet worden genomen dat remedial teaching wel een intensieve en frequente begeleiding van de leerling omvat.

Uitgangspunt is echter dat hoe beter de kwaliteit van het onderwijs en hoe deskundiger de leraren, hoe minder tijd een school hoeft te besteden aan remedial teaching.

⁹ PDO-Cursus: cursus pedagogisch-didactisch onderzoek die in het verleden door Directie Onderwijs gegeven is aan een leerkracht van scholen die bezig waren met de invoering van IB.

➤ *De klassen- of onderwijsassistent*

Binnen een school kunnen verschillende behoeften zijn aan de invulling van de taken van een assistent in de klas. De taken van een assistent kunnen van verzorgende, ondersteunende en/of begeleidend aard zijn en gericht zijn op een individuele leerling en/of een groepje leerlingen. *Onderwijsassistent (opleiding MBO niveau 4)*

De onderwijsassistent wordt ingezet voor het ondersteunen van de leerkracht bij het verrichten van eenvoudige routinematige onderwijsinhoudelijke taken. Daarbij begeleidt de onderwijsassistent individuele leerlingen of groepjes leerlingen in de klas, helpt bij de uitvoering van handelingsplannen en heeft een signalerende rol.

Klassenassistent (opleiding MBO niveau 3 of 4)

Er zijn twee niveaus van klassenassistent te onderscheiden. Het ene niveau klassenassistent heeft alléén een verzorgende taak t.b.v. een specifieke leerling (niveau 3). Het gaat hier om een specifieke leerling met een handicap die zorg behoeft die de zorgcapaciteit van de leerkracht overstijgt. Een klassenassistent wordt dan ingezet voor de specifieke zorg aan deze leerling. Het gaat hierbij om voornamelijk werkzaamheden die liggen op het terrein van de lichamelijke verzorging en de ondersteuning van deze leerling bij / tijdens het volgen van de lessen. Het andere niveau klassenassistent (niveau 4) heeft een verzorgende taak die meerdere kinderen beslaat. Bovendien kan deze klassenassistent taken toegekend krijgen behorende bij een takenpakket van een onderwijsassistent. De leerkracht blijft in alle gevallen verantwoordelijk voor de zorg aan leerlingen in haar klas. Dit geldt uiteraard ook als een onderwijs- of klassenassistent aanwezig is. Toekenning van onderwijs- en/of klassenassistenten dient volgens een eenduidige en formele procedure en criteria plaats te vinden.

➤ *De prismaleerkracht*

De prismaleerkracht is belast met het verzorgen van een programma Nederlandse taal-, spreek- en luistervaardigheid aan groepen anderstalige leerlingen. De prismaleerkracht is een klassenleerkracht die een nascholing op dit gebied heeft gevolgd.

Uit de praktijk is gebleken dat het Prisma programma ook voor de Papiamentstalige leerlingen, voor wie het Nederlands ook een vreemde taal is, veel voordelen kan leveren. Het beleid ten aanzien van de organisatie, de doelgroep en de verdere implementatie van Prisma vergt nadere uitwerking. Met het perspectief dat Papiamento als een instructietaal ingevoerd gaat worden, zal ook daarmee de inzet nader bepaald moeten worden.

Binnen de leerlingbespreking vindt indien nodig samenwerking en afstemming plaats tussen alle bovengenoemde actoren van de school die betrokken zijn bij de casus. Ook andere actoren die een bijdrage aan de zorg aan de leerling of ondersteuning aan de leerkracht kunnen leveren, kunnen deel vormen van een leerlingbespreking. Bijvoorbeeld in geval van motorische problemen kan de vakdocent lichamelijke opvoeding (Movecion y Salud) ook betrokken worden bij het opzetten en uitvoeren van een handelingsplan op motorisch gebied. In bepaalde gevallen zouden bij deze overleggen ook externe buitenschoolse hulpverleners betrokken kunnen worden. Bijvoorbeeld: (school)maatschappelijk werkers, medewerkers van Jeugdgezondheidszorg en Afdeling Begeleiding of in de toekomst van het Multidisciplinair Centrum (MdC¹⁰).

In het kader van het bieden van kwalitatieve leerlingenzorg is het nodig dat alle kleuter- en basisscholen op een structurele wijze over een goed draaiende interne leerlingenzorg beschikken. Om dit te kunnen bewerkstelligen is het noodzakelijk dat er uitbreiding en professionalisering van het huidige personeel plaatsvindt.

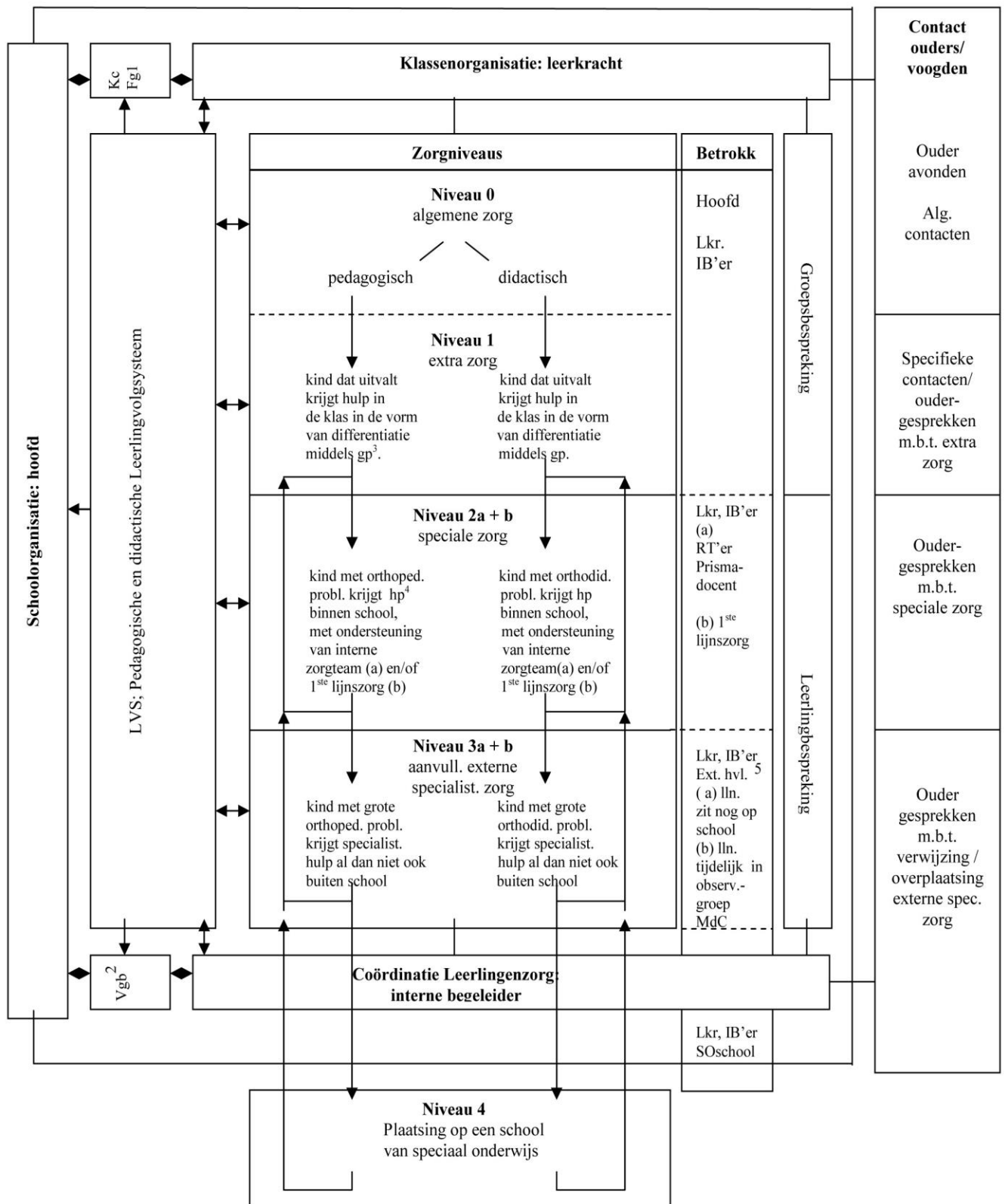
¹⁰ Zie hoofdstuk 3.

2.9 Model Interne Zorgstructuur

In dit hoofdstuk zijn een aantal belangrijke elementen aan bod gekomen die in een model van interne zorgstructuur gegoten kunnen worden. Een model wordt op de volgende pagina weergegeven en krijgt in deze paragraaf vervolgens nadere uitleg.

De interne leerlingenzorg is ingedeeld in een aantal niveaus van zorg waarin is omschreven op welk zorgniveau de school zorg op maat biedt aan kinderen. Vanwege specifieke pedagogisch-didactische behoeften heeft het ene kind meer zorg nodig dan het andere. Iedere leerling binnen het continuüm van zorg krijgt de zorg die hij/zij behoeft. Dat begint met het geven van goed onderwijs in de klas zelf tot het bieden van begeleiding op basis van het resultaat van uitgevoerd extern specialistisch onderzoek. De verschillende niveaus van zorg zijn met elkaar verbonden; ze sluiten op elkaar aan. De school garandeert op deze manier dat alle kinderen een zo optimaal mogelijk leer- en ontwikkelingsproces kunnen doorlopen. De niveaus van zorg zijn als volgt omschreven (zie volgende pagina).

Figuur 2. Model Interne Zorgstructuur Regulier Primair Onderwijs

- 1 Kc: Klassenconsultaties, Fg: Functioneringsgesprekken
- 2 Vgb: Voortgangsbesprekingen
- 3 Gp: Groepsplan
- 4 Hp: Handlingsplan
- 5 Ext hvl: Externe hulpverlener

Niveau 0: Algemene zorg

De leerkracht geeft goed onderwijs aan zijn groep leerlingen. De leerkracht speelt daarbij in op de onderwijsbehoeften van leerlingen en richt de zorg in vanuit de preventieve invalshoek, zodat problemen van leerlingen zoveel mogelijk worden voorkomen. De leerkracht geeft algemene zorg in de vorm van bijvoorbeeld:

- Effectieve instructie en verwerking;
- Goed klassenmanagement en -organisatie;
- Het scheppen van een positief (pedagogisch) werkklimaat;
- Het deskundig omgaan met de methodes en leerlijnen;
- Het systematisch registreren en evalueren van de vorderingen van de leerlingen.

Daarnaast zijn de algemene contacten tussen leerkracht en ouders ook onderdeel van de algemene zorg. Indien de ontwikkeling van de leerling daartoe tot aanleiding geeft, gaat de leerkracht over tot extra zorg (niveau 1).

Niveau 1: Extra zorg

In het kader van goed onderwijs biedt de leerkracht extra zorg aan kinderen die dat nodig hebben. De leerkracht werkt met groepsplannen, waarin zij het onderwijs ten behoeve van groepen leerlingen met verschillende onderwijsbehoeften plant. Middels de groepsplannen geeft de leerkracht extra begeleiding op basis van de signaleringsgegevens die zij met de interne begeleider bespreekt en analyseert tijdens groepsbesprekingen. De leerkracht geeft extra zorg door bijvoorbeeld:

- Het toepassen van groepsorganisatie gericht op differentiatie;
- Het nemen van extra didactische en/of pedagogische maatregelen;

De leerkracht kan voor de extra zorg ook consultatief zijn collega's raadplegen. Ouders worden op de hoogte gehouden van de extra zorg die hun kind binnen de klas door de leerkracht aangeboden krijgt.

Op basis van de evaluatie van de extra zorg, neemt de leerkracht een voortgangsbeslissing. Dit kan zijn:

- Doorgaan met de huidige aanpak totdat het gewenste resultaat bereikt is;
- Aanmelden bij de interne begeleider gezien dat de problematiek ernstiger is, de reguliere middelen, methodieken en activiteiten hiervoor niet toereikend zijn en speciale zorg (niveau 2) nodig is.

Niveau 2: Speciale zorg

De speciale zorg is geïndiceerd voor de leerling die blijft uitvallen ondanks de aangeboden hulp middels de groepsplannen. Vanaf dit niveau wordt gesproken van een zorgleerling. In een leerlingbespreking bespreekt de leerkracht de leerling met de interne begeleider. Indien nodig wordt intern een pedagogisch-didactisch onderzoek gedaan. Op basis van de analyse van de systematisch verzamelde informatie wordt voor de leerling een handelingsplan opgesteld. Het handelingsplan kan betrekking hebben op hulp zowel binnen als buiten de klas. Gezien de preventieve visie, dient het streven te zijn de zorg zoveel mogelijk binnen de klas te organiseren. Indien in uitzonderlijke gevallen de zorg niet binnen de klas kan plaatsvinden door de leerkracht en/of door de RT'er, kan buiten de klas hulp geboden worden door de RT'er en/of prismaleerkracht.

De leerkracht krijgt bij het opzetten en uitvoeren van het handelingsplan ondersteuning en begeleiding van de interne begeleider. Afhankelijk van de casus of de hulpvraag van de leerkracht kunnen andere interne zorgactoren of actoren uit de eerstelijnszorg (zoals de (school)maatschappelijk werker) betrokken en/of geraadpleegd worden bij de hulp aan de leerling.

De leerkracht onderhoudt contact met de ouders met betrekking tot de speciale zorg. Het inzetten van speciale zorg richt zich op bijvoorbeeld:

- Het creëren van meer leertijd;
- Het vaststellen van aangepaste doelen en het bieden van een aangepast onderwijsaanbod;
- Het inzetten van orthodidactische en orthopedagogische maatregelen en hulpmaterialen;
- De intensivering van individuele instructie en verwerking.

De leerkracht evalueert samen met de interne begeleider en eventueel andere betrokkenen de gegeven hulp. Op grond daarvan wordt besloten:

- Door te gaan met de begeleiding in de speciale zorg totdat het gewenste resultaat bereikt is;
- Terug te gaan naar het niveau van extra zorg (niveau 1);
- Aan te melden (met toestemming van ouders) bij de externe buitenschoolse hulpverlening voor specialistische zorg.

Niveau 3: Aanvullende externe specialistische zorg

Wanneer de school niet de mogelijkheden heeft om het probleem voldoende te onderzoeken en aan te pakken, kan externe hulp ingeroepen worden van buitenschoolse specialistische deskundigen of instanties. Met toestemming van de ouders wordt de leerling dan aangemeld. Naar aanleiding van de casus wordt op basis de werkprocedures van de deskundige of instantie bepaald wat de nodige te ondernemen stappen zijn. Mogelijkheden binnen de externe specialistische zorg kunnen zijn:

- Specialistisch onderzoek zoals: psychodiagnostisch onderzoek, specialistisch didactisch onderzoek, neuropsychologisch onderzoek, psychiatrisch onderzoek, milieu onderzoek en logopedisch onderzoek;
- Advies voor aanpak thuis en/of op school;
- Begeleiding of ondersteuning van de school, kind en/of ouders;
- Behandelingen en/of therapieën voor het kind en/of ouders;
- Verwijzing naar meer specialistische deskundigen/instanties;
- Advies voor plaatsing binnen het speciaal onderwijs.

De externe hulpverlener bespreekt de resultaten en het advies met de ouders. Met toestemming van de ouders ontvangt de school een verslag van het onderzoek en bespreekt de externe hulpverlener de resultaten van de uitgevoerde onderzoeken en het advies met de leerkracht en de interne begeleider. Indien uit het onderzoek het advies is verwijzing naar het speciaal onderwijs, kan, met instemming van de aangewezen verwijzingsinstantie en de ouders, direct overgegaan worden naar niveau 4 (plaatsing op een school voor Speciaal Onderwijs). Indien uit het onderzoek het advies voortvloeit om de leerling binnen het Regulier Onderwijs hulp te bieden, stellen de leerkracht en interne begeleider, met de ondersteuning van de externe hulpverlener, mede op basis van de externe onderzoeksgegevens een handelingsplan op. De leerkracht voert het plan uit, eventueel ondersteund door de interne begeleider, de RT'er en/of de externe hulpverlener. De school onderhoudt contacten met de ouders en bespreekt de voortgang van het handelingsplan. Het handelingsplan wordt geëvalueerd en er wordt een voortgangsbeslissing genomen. Dit kan zijn:

- Teruggaan naar een van de eerdere niveaus van zorg (1 of 2);
- Doorgaan met de begeleiding volgens het handelingsplan (niveau 3) totdat het gewenste resultaat bereikt is;
- Einddoelen en tussendoelen van de leerling aanpassen aan zijn/haar mogelijkheden (niveau 3) en werken met een apart onderwijstraject (leerling wordt niet meer opgenomen in groepsplan).

Het kan voorkomen dat bij grensgevallen of bij leerlingen met specifieke stoornissen alsnog via de aangewezen verwijzingsinstantie later een advies volgt tot definitieve plaatsing op een school voor speciaal onderwijs (niveau 4).

Niveau 4: Definitieve plaatsing op een school voor speciaal onderwijs

Wanneer de leerling op basis van indicatie uit onderzoek en gebleken ontoereikende zorg binnen de school niet verder verantwoord begeleid kan worden in de school, is de grens van het continuüm van zorg van de school bereikt. De aangewezen verwijzingsinstantie geeft dan een verwijzing af. Indien ouders met deze verwijzing instemmen kan overgegaan worden naar het niveau van definitieve plaatsing op een school voor speciaal onderwijs.

Het continuüm van zorg vindt zijn vervolg in dit externe niveau van zorg. Vanaf dit niveau heeft de school geen uitvoerende taak binnen de zorg aan de leerling. De school zorgt in goed overleg met de ouders en de nieuwe school voor een goede overdracht en dat de overstap naar het speciaal onderwijs zo goed mogelijk verloopt.

Contacten met ouders

In het kader van integrale leerlingenzorg dienen de ouders nauw betrokken te zijn bij de zorg op school. De mate waarin de ouders betrokken worden hangt samen met het niveau van zorg. Hierbij geldt wellicht het uitgangspunt dat hoe hoger het niveau van zorg hoe intensiever de samenwerking tussen school en ouders dient te zijn.

Leerlingvolgsysteem (LVS)

Binnen de interne leerlingenzorg is de LVS een belangrijk middel in het systematisch vastleggen van resultaten, vorderingen en andere verkregen informatie over leerlingen en de klas. Het biedt aanknopingspunten voor de zorg aan de leerling binnen de verschillende zorgniveaus, voor de ondersteunings- en scholingsbehoeften van teamleden en de kwaliteitsverbetering van de school.

Voortgangsgesprekken, klassenconsultaties en functioneringsgesprekken

Deze drie kernelementen binnen het model leveren naast de LVS essentiële informatie op die een beeld geven van het functioneren van de interne zorgstructuur en die een bijdrage leveren aan de kwaliteitsbewaking van de zorg en onderwijs.

1^e lijnszorg

De 1^e lijnszorg bestaat in de huidige situatie uit instanties zoals de WGK, de huisarts, de schoolartsdienst van de Jeugdgezondheidszorg, jeugdwerk, de districtteams van Directie Sociale Zaken en de bovenschoolse zorgactoren binnen de schoolbesturen (zie Hoofdstuk 3). Wenselijk is dat scholen met behulp van samenwerkingsverbanden, waarbij deskundigheid en krachten uit de diverse externe hulpverleningsinstanties gebundeld worden, problemen van leerlingen vroeg signaleren, bespreken, en passende hulp inschakelen. Leerkrachten en andere zorgactoren zijn vaak de eersten die signaleren dat een leerling extra zorg of ondersteuning nodig heeft. Hulpverleners in het onderwijs en de jeugdzorg kunnen vanuit hun expertise advies geven over een passende aanpak. De ideale samenstelling van de samenwerkingsverbanden bestaat uit o.a. de volgende partijen: zorgteam van de school, maatschappelijk werk, jeugdgezondheidszorg, vertegenwoordigers van het MdC en in de toekomst de leerplichtambtenaar. Voor het opzetten van dergelijke samenwerkingsverbanden is afstemming en commitment tussen alle betrokken partijen noodzakelijk.

Hoofdstuk 3 De externe leerlingenzorg

Als de school zelf het nodige heeft gedaan om te achterhalen wat het probleem is en intern al het mogelijke gedaan heeft om het probleem te verhelpen (zorgniveau 0 t/m 2a) kan de school een beroep doen op de 1^e lijnszorg (zorgniveau 2b).

Pas als ook met deze ondersteuning de hulp aan de leerling ontoereikend blijkt, kan de hulp van externe deskundigen ingeroepen worden (zorgniveau 3).

Als bijlage 2 is een concept model van de externe zorgstructuur opgenomen. Dit concept moet gezien worden als een mogelijk opzet/groei-model dat verdere discussie, afstemming en uitwerking verdient. Het conceptmodel gaat uit van de huidige situatie met als toevoeging de samenwerkingsverbanden onderwijs en jeugdzorg en het MdC. Zoals aan het einde van het vorige hoofdstuk staat beschreven, zal er gewerkt moeten worden aan afstemming en commitment om dergelijke samenwerkingsverbanden in het leven te kunnen roepen. In het concept model is daarnaast het MdC opgenomen als een nieuwe voorziening op basis van idealiter partnersamenwerking van o.a. werkgroepen diagnostiek van Directie Onderwijs, gedeeltelijk Sectie Levens- en gezinsmoeilijkheden (SLM) van Directie Sociale Zaken (DSZ), gedeeltelijk Sectie Jeugdgezondheidszorg (JGZ) van Directie Volksgezondheid (DVG). Het MdC is gericht op holistische integrale zorg aan jeugdigen waarvoor de eerstelijnszorg ontoereikend is.

In het kader van het continuüm van zorg zijn er binnen de externe zorgstructuur drie zorglijnen te onderscheiden:

- De eerste lijnszorg
Ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding en de dagelijkse zorg aan hun kind. Gezien ouders primair verantwoordelijk zijn voor het kind, zijn zij de eerste aangewezenen om, indien zij problemen signaleren, de nodige hulp te zoeken voor hun kind.
Daarnaast heeft de school en instanties zoals de WGK, de huisarts, de schoolartsdienst, jeugdwerk, de districtteams van sociale zaken, zorgactoren van het schoolbestuur en/of de samenwerkingsverbanden jeugdzorg en onderwijs ook een signalerende rol in het identificeren van problemen bij kinderen of jeugdigen. Hierdoor hebben zij ook de verantwoordelijkheid initiatief te nemen in de zorg naar het kind of jeugdige toe. Indien de zorg binnen deze eerste lijn niet voldoende is, kan het kind met toestemming van ouders aangemeld worden bij de tweede lijnszorg.
Vanuit dit model van externe zorgstructuur voor het regulier onderwijs, kan de school bovengenoemde instanties betrekken ten behoeve van het inwinnen van informatie, afstemming en consultatie ten einde vorm te geven aan de hulp op school en/of verwijzing naar de tweede lijnszorg. Daarnaast kan de school informatie inwinnen van stichtingen of instanties zoals Fundacion Pa Nos Muchanan en Fundacion Autismo Aruba.
- De tweede lijnszorg
Afhankelijk van de problematiek, bijvoorbeeld gedragsproblemen, leer/ontwikkelingsproblemen of gehoorproblemen, wordt het kind of jeugdige aangemeld bij een specialistische instantie. Binnen deze lijnszorg kan het kind de specialistische zorg zowel binnen als buiten de school krijgen. De mogelijke zorg die binnen de tweede lijn beschikbaar is, kan bestaan uit diagnostiek, begeleiding, behandeling, advisering, consultering en doorverwijzing. Indien meer intensieve specialistische zorg geïndiceerd is, wordt het kind of de jeugdige doorverwezen naar de derde lijnszorg.
- De derde lijnszorg
De derde lijnszorg houdt in plaatsing of behandeling binnen een meer specialistische setting. Hierbij kan gedacht worden aan ondermeer speciaal onderwijs, residentiële hulpverlening, behandeling van leerstoornissen en bepaalde langdurige psychiatrische therapieën.

Hoofdstuk 4 De rol van Directie Onderwijs en voorwaarden voor (verdere) implementatie van de interne leerlingenzorg

De rol van de Directie Onderwijs is er één van het formuleren van beleidskaders, voorwaarden scheppen en mede zorgdragen voor een goede kwaliteitszorg, zowel intern als gedeeltelijk extern. Als we dit vertalen voor het aspect van de leerlingenzorg en nog specifiek de interne leerlingenzorg op de scholen, betekent het dat Directie Onderwijs mede zorg moet dragen voor de volgende aspecten:

1. Het ontwikkelen van een beleidskader als uitwerking van de in dit stuk beschreven visie op leerlingenzorg.
2. Het voorzien in de nodige infrastructuur (o.a. materiële voorzieningen en personeel) die het functioneren van de interne leerlingenzorg op de scholen kan optimaliseren/nodig is voor invoering van de interne leerlingenzorg.
3. Het bepalen van strategie van (verdere) implementatie.
4. Het professionaliseren van de opleiders en begeleiders.
5. De (na)scholing en begeleiding van schoolpersoneel.
6. Het informereren van ouders en jeugdhulpverlening.
7. Het opzetten van een implementatieplan binnen de school.
8. Extern kwaliteitsbeleid dat kan toetsen of de scholen voldoen aan de eisen die de overheid stelt voor wat betreft de vormgeving en functionering van de interne leerlingenzorg.

Deze aspecten, die in een totaal projectplan hun uitwerking moeten krijgen, dienen samen met de daarvoor verantwoordelijke actoren verder vorm gegeven te worden. Het gaat hierbij om de volgende actoren: schoolbesturen, Bureau Nascholing en IPA, Inspectie en scholen.

4.1 Het ontwikkelen van een beleidskader

Binnen de diverse onderwijstypen is gedurende de jaren in meer of mindere mate vormgegeven aan interne leerlingenzorg. Voor het primair onderwijs is er tot nu toe nog geen integrale visie op papier. Dit stuk moet deze leemte vullen voor wat betreft het regulier kleuter- en basisonderwijs. Het is het streven van Directie Onderwijs om te komen tot één integrale visie op de interne leerlingenzorg voor het gehele onderwijs. Deze visie dient dan richtinggevend te zijn voor de verdere vormgeving en uitwerking van bijvoorbeeld:

- Scholingsbeleid en -aanbod IB en RT voor het kleuter- en basisonderwijs. Gezien wat de hierin neergelegde visie vraagt ten aanzien van het optimaal functioneren van de leerlingenzorg is een IB-opleiding nodig waarin meer diepgang en verbreding geboden wordt. Ten aanzien van RT is er reeds voor het voortgezet onderwijs een opleiding. Voor het kleuter- en basisonderwijs moet er ook een RT-opleiding komen.
- Scholingsbeleid, -aanbod en begeleiding van de schoolleiding.
- Begeleiding van leerkrachten en zorgteam van de school in het kader van de optimalisering /invoering van de interne leerlingenzorg.
- Eenduidige regelingen betreffende aanstelling en inzet van IB'ers, RT'ers en Prisma-leerkrachten. Belangrijke elementen hierbij zijn functie- en taakomschrijvingen, taakuren regelingen, passende inschaling.
- Beleid t.a.v. taakdifferentiatie van leerkrachten (bijvoorbeeld i.h.k.v. gespecialiseerde leerkracht).
- Beleid t.a.v. toekenning van klassen- of onderwijsassistent.
- Infrastructuur ten behoeve van de optimalisering/invoering van de interne leerlingenzorg; o.a. faciliteren met vaste invalkrachten, zorgruimtes en meubilair, LVS (soft- en hardware), remediërings- en verrijkingsmiddelen.

- Curriculum voor kleuter- en basisonderwijs met sociaal-emotionele vorming.
- Zorgbeleid op scholen.
- Personeelsbeleid van de schoolbesturen en scholen in het kader van leerkrachtenzorg.
- Een systeem van bewaking en monitoring met aandacht voor kwaliteitsverantwoording van leerlingenzorg op scholen.
- De externe leerlingenzorg.

4.2 Het voorzien in de nodige infrastructuur

Vanwege het gegeven dat de invoering van de interne leerlingenzorg in het basisonderwijs niet vanaf het begin onderdeel is geweest van een totaal beleid, zijn ook de infrastructurale voorzieningen niet integraal geregeld. Belangrijke infrastructurale voorzieningen voor het optimaliseren van de interne leerlingenzorg binnen het basisonderwijs, maar ook voor de invoeren van de interne leerlingenzorg in het kleuteronderwijs zijn:

- het beschikbaar stellen van voldoende en bekwaam personeel zodat de interne leerlingenzorg tot zijn recht kan komen;
- het treffen van materiële voorzieningen zoals zorgruimtes en meubilair voor de IB'er en RT'er, LVS (soft- en hardware), remediërings- en verrijkmiddelen en andere noodzakelijke middelen, bijvoorbeeld toets/observatiemateriaal;
- het beschikbaar stellen van voldoende opleiders en begeleiders (Bureau Nascholing en Afdeling Begeleiding).

4.3 Het bepalen van strategie van (verdere) implementatie¹¹

De minimale voorwaarden voor de (verdere) invoering moeten in kaart gebracht worden. Tijdens de implementatie wordt gaande weg zichtbaar welke zaken binnen elke school (nog) aangepakt dienen te worden en welke professionalisering (er nog) nodig is.

Bij de (verdere) invoering van de interne leerlingenzorg zoals in dit stuk beschreven zal er besloten moeten worden of de invoering kamerbreed, tranchegewijs of als vraaggerichte aanbod plaats gaat vinden.

Net zoals bij de invoering van Interne Begeleiding in het basisonderwijs gekozen is om met één gebied te beginnen (rekenen), is het raadzaam om ook bij de verdere invoering van de interne leerlingenzorg in het basisonderwijs en de invoering van de interne leerlingenzorg in het kleuteronderwijs een meerjarenplan op te stellen waarbij geleidelijk de leerlingenzorg zijn uitbreiding naar meerdere gebieden krijgt. De meeste basisscholen zijn al gestart met rekenen dus ze kunnen kiezen om met lezen/taal of het pedagogisch gebied verder te gaan. Dit om de school de kans te geven ervaringen op te doen en naar vermogen uit te breiden naar de andere leer- en ontwikkelingsdomeinen.

4.4 Het professionaliseren van de opleiders en begeleiders

De invoering van de interne leerlingenzorg op de scholen zoals in dit stuk beschreven, vergt een uitbreiding en verdieping van het huidige nascholings- en begeleidingsaanbod voor de basis- en kleuterscholen. Om dit te kunnen realiseren is deskundigheidsbevordering nodig van de opleiders en begeleiders. Deze deskundigheidsbevordering zal verdere uitwerking moeten krijgen in samenwerking met Bureau Nascholing. Belangrijk daarbij is dat de rollen en verantwoordelijkheden van Bureau Nascholing en Directie Onderwijs duidelijk zijn.

¹¹ Bij het basisonderwijs gaat het om de verdere implementatie/invoering van de interne leerlingenzorg en bij het kleuteronderwijs om het initiëren van de invoering van de interne leerlingenzorg.

4.5 De (na)scholing en begeleiding van schoolpersoneel

De (verdere) invoering van de interne leerlingenzorg vereist een verbreding en verdieping van het huidige nascholingsaanbod voor de verschillende actoren binnen de interne leerlingenzorg. Te denken valt aan nascholingen voor de leerkrachten op het gebied van effectief onderwijs (waar onder klassenmanagement), diagnostisch onderwijs, adaptief onderwijs (met onder meer aandacht voor zelfstandig werken en differentiatie), en zorgverbreding (met aandacht voor LVS, groeps- en handelingsplannen, groeps- en leerlingbespreking, zorgprocedure en zorgstructuur, contacten met de ouders en externe instanties, collegiale consultatie, overdracht, etc.). Voor de IB'er, RT'er en de schoolleider zullen er opleidingen opgezet moeten worden. Bureau Nascholing en IPA spelen een essentiële rol waar het gaat om het opzetten van de nodige scholingen voor de diverse doelgroepen en het geven van de nodige inhoudelijke verdieping en verbreding aan de huidige scholingen (o.a. de initiële opleiding) in het verlengde van deze visie en het beleid op interne leerlingenzorg.

Teneinde een succesvolle implementatie en incorporatie van de interne leerlingenzorg te realiseren is begeleiding van de school onontbeerlijk. De schoolleiding, zorgteam van de school en de leerkrachten behoeven begeleiding en ondersteuning in het opzetten en uitvoeren van de interne leerlingenzorg op school. Facinea speelt hierin een grote rol. Het is belangrijk dat de begeleiding op de aangeboden nascholing aansluit.

4.6 Het informeren van ouders en jeugdhulpverlening

Gezien ouders nauw betrokken dienen te zijn bij de zorg op school om goede afstemming te kunnen waarborgen, zal het de ouders duidelijk moeten zijn wat de interne leerlingenzorg op school inhoudt, welke voorzieningen beschikbaar zijn op de scholen en in de jeugdhulpverlening en wat hun rol daarbij is.

In het kader van integrale zorg aan leerlingen is het ook belangrijk dat de zorg vanuit de jeugdhulpverlening adequaat plaatsvindt. Ten behoeve van een goede afstemming en doorverwijzing zal de jeugdhulpverlening goed op de hoogte moeten zijn van de inhoud en procedures van de interne leerlingenzorg en van ieders rol daarbij. Het is heel belangrijk dat de eerstelijnszorg, bijvoorbeeld een districtteam waarbij maatschappelijk werkers aangesloten zijn, weet wat zij van de interne leerlingenzorg mag verwachten en wanneer zij bij de hulp betrokken kan worden.

Een vorm waarin deze informeren plaats kan vinden is door middel van een voorlichtingscampagne, waarbij ook het algemeen publiek betrokken kan worden.

4.7 Het opzetten van een implementatieplan binnen de school

Verdere invoering van de interne leerlingenzorg is een zaak van het gehele team. Uitgangspunt is dat alle klassen in de school betrokken zijn bij de optimalisering/invoering van de interne leerlingenzorg, zodat er binnen de school sprake is van een (doorgaande) lijn en doorgaande zorg. Binnen het team moet draagvlak aanwezig zijn voor de optimalisering/invoering. Teneinde deze draagvlak te creëren dient de (verdere) invoering in een aantal fasen te verlopen. Te weten:

Fase 1 – Oriëntatie op de (verdere) invoering van interne leerlingenzorg

In deze fase kunnen de volgende activiteiten plaatsvinden:

- Informeren over de inhoud van (verdere) invoering van interne leerlingenzorg;
- Bespreken binnen het team hoe dit binnen de schoolvisie en –beleid past;
- Keuze maken binnen het team; met welk gebied (pedagogisch of didactisch) de interne leerlingenzorg aangevuld wordt/zijn aanvang krijgt.

Fase 2 – Voorbereiding van (verdere) invoering interne leerlingenzorg

Na de (her)oriëntatiefase dient de school een aantal voorbereidingen te treffen zoals het:

- Analyseren van de beginsituatie en vaststellen van de gewenste situatie. Voor bevordering van het draagvlak is het belangrijk het team hierbij te betrekken;
- Inventarisatie van aandachtspunten op schoolniveau bij de optimalisering /invoering van interne leerlingenzorg;
- Prioriteiten stellen binnen het gekozen gebied met het team;
- Opstellen van het plan van aanpak: planning, activiteiten, monitoring.

Fase 3 – Uitvoering van interne leerlingenzorg

De school geeft vorm aan zijn plan van aanpak. Belangrijke activiteiten daarbij zijn het:

- Deskundigheidsbevordering van schoolteams in de zorgprocedure en -structuur, bijvoorbeeld in de vorm van studiedagen;
- Coachen van de leerkrachten middels klassenconsultaties;
- (Bij)scholen en begeleiden van de IB'er, de RT'er en de schoolleider.

Fase 4 – Monitoring, evaluatie, borging en kwaliteitszorg

Deze fase omvat het:

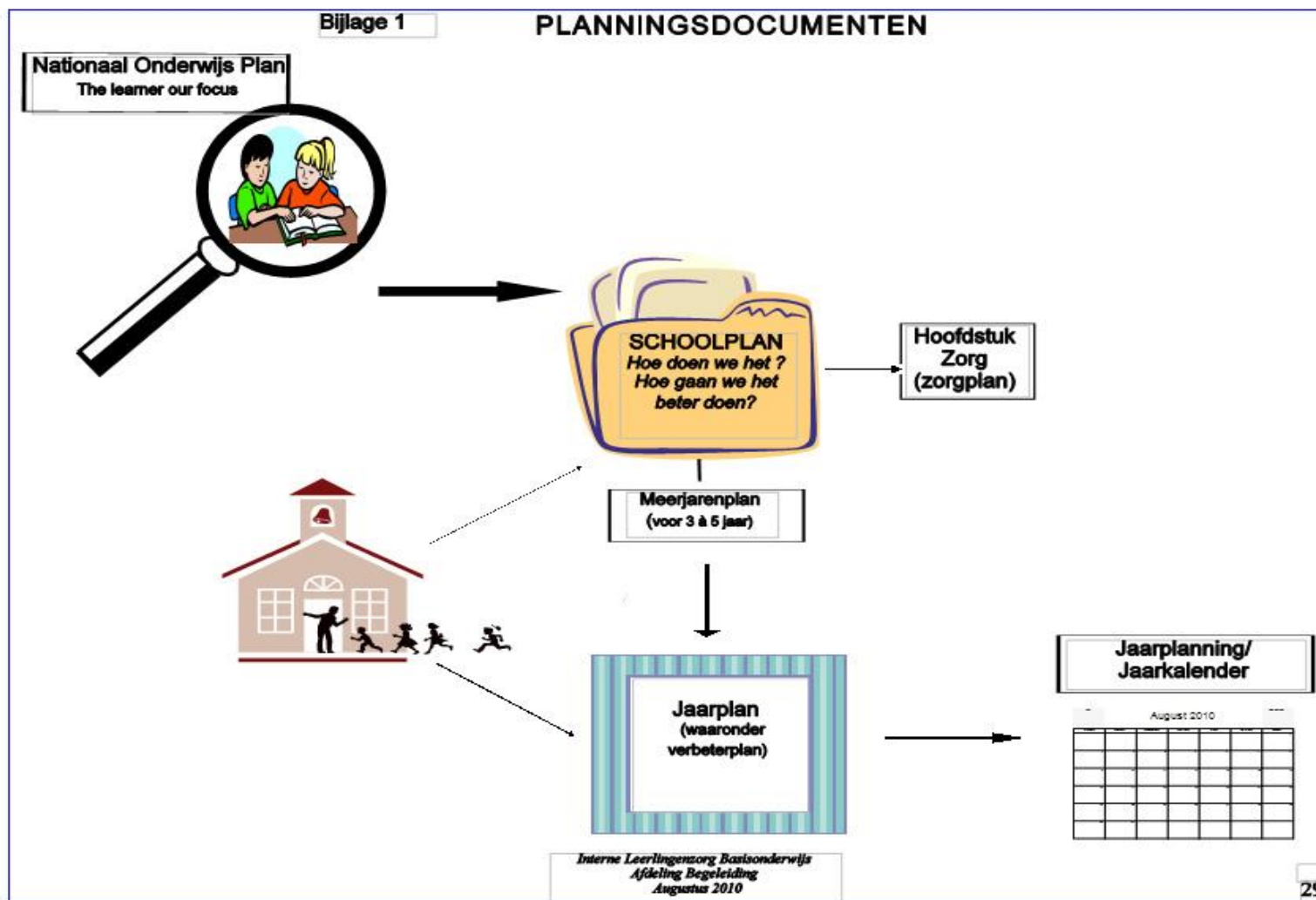
- Bewaken en volgen van de (verdere) invoering door de IB'er en de schoolleider;
- Samen met het team evalueren van het plan van aanpak;
- Borging van de interne leerlingenzorg in het schoolplan, de zorgstructuur en de jaarplanning van de school;
- Verzamelen van systematische aandachtspunten voor het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs en de zorg in school middels de monitoring en evaluatie.

4.8 Een extern kwaliteitsbeleid

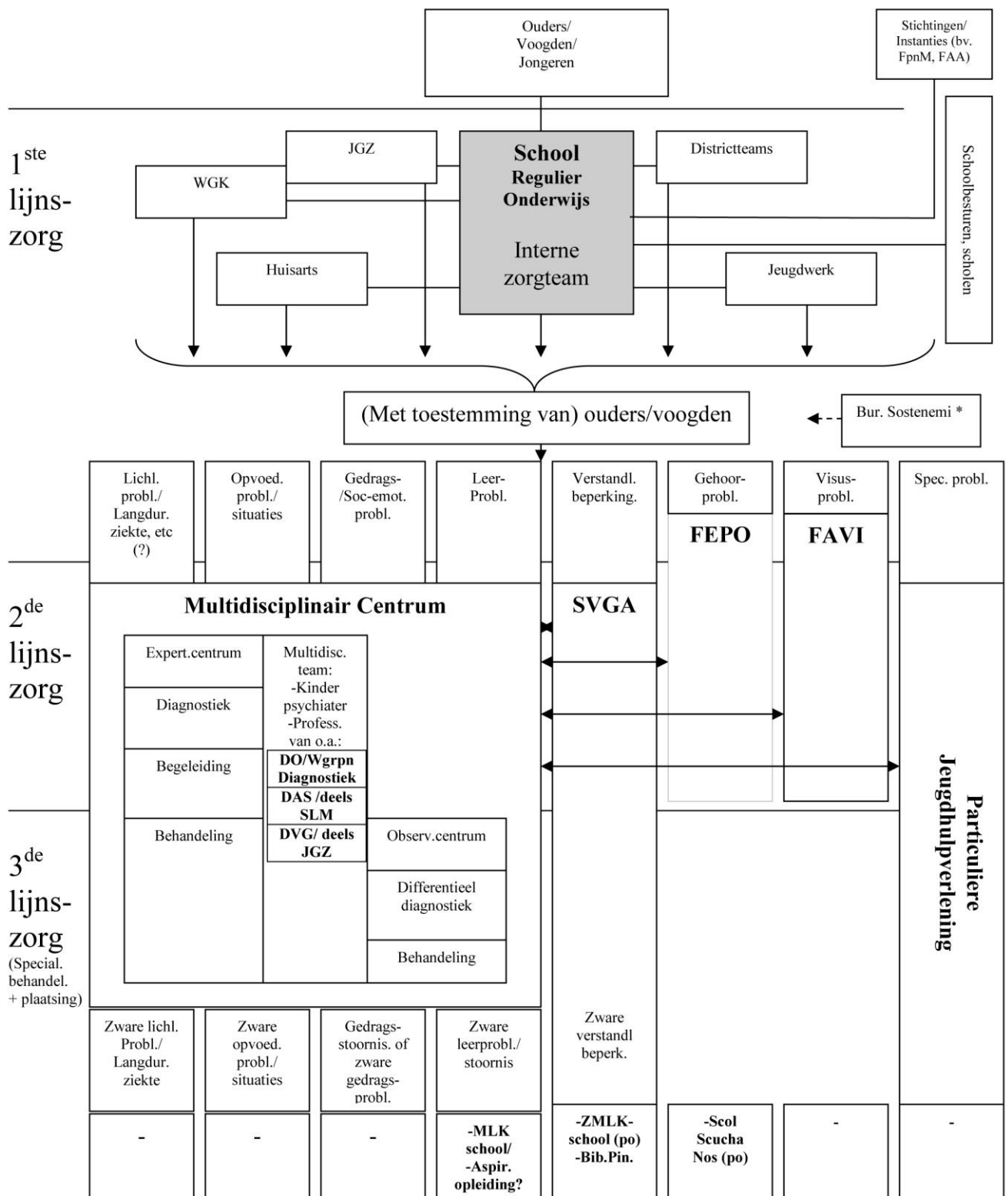
Door middel van haar kwaliteitskaders werkt de Inspectie al aan een extern kwaliteitsbeleid voor wat betreft de leerlingenzorg. Directie Onderwijs zou aanvullend hierop met de schoolbesturen in overleg kunnen treden ten behoeve van afstemming rollen en verantwoordelijkheden en over de manier waarop zij hun scholen kunnen stimuleren tot en controleren op de uitvoering van de leerlingenzorg. Het werken met schoolplannen, jaarplannen, jaarverslagen op het gebied van de onder anderen de leerlingenzorg en de evaluatie van deze plannen zijn mogelijke instrumenten hierbij.

De omvang van het hele proces van optimalisering/invoering van de interne leerlingenzorg vraagt ook van de Inspectie en schoolbesturen dat zij zich op dit gebied verder zullen moeten professionaliseren.

Bijlagen

Bijlage 2 Concept Model Externe Zorgstructuur Regulier Primair Onderwijs

De doelgroepen waarvoor opvang/begeleidingsmogelijkheden nog onvoldoende toereikend zijn, zijn 1. de lichamelijk gehandicapte kinderen, 2. de zwaar/langdurig zieke kinderen 3. de slechtziende/blinde kinderen, 4. de kinderen met taal-/spraakstoornissen, 5. de psychiatrische kinderen, 6. de verslaafde kinderen, 7. de kinderen met zware gedragsproblemen, 9. zeer moeilijk-lerende jongeren voortgezet onderwijs (vo) en 10. jongeren met zware gehoorsproblemen voortgezet onderwijs.

* Via Bureau Sostenemi kan bij (vermoeden) ernstige casussen een aparte, gedwongen, hulpverleningstraject ingeslagen worden bij het uitblijven van toestemming van ouders

Bijlage 3 Enkele definities

Leerlingenzorg: Dit is een overkoepelende term. De integrale leerlingenzorg wordt zichtbaar in het realiseren van een continuüm van zorg. Op het ene uiterste van deze lijn vinden we de gebruikelijke alledaagse hulp die het kind in de eigen groep van de leerkracht krijgt. Op het andere uiterste van deze lijn vinden we de specialistische bovenschoolse voorzieningen (zoals bijv. speciaal onderwijs). De leerlingenzorg is dus niet slechts een stel activiteiten gericht op de hulpverlening, maar een totaalsysteem van aanpak dat gericht is op zowel het functioneren van de individuele leerling, als het lesgeven van de leerkracht als het zorgsysteem op school in zijn geheel.

Interne begeleiding: Integraal systeem van interne leerlingenzorg waarbij de zorg gecoördineerd en planmatig ontwikkeld wordt door een interne begeleider. De interne begeleidingsstructuur is een organisatievorm van een school waarbij de leerlingbegeleiding primair door de leerkracht zelf wordt uitgevoerd. Randvoorwaarden voor het goed functioneren van IB zijn o.a. een goede schoolontwikkeling waarin leerkrachten gewend zijn / instaat zijn om goed te communiceren en te praten over hun vak en hun eigen functioneren.

Zorgstructuur: de zorgstructuur in een school is het samenhangende geheel van op elkaar afstemde voorzieningen zoals het leerlingvolgsysteem, cyclus van planmatig handelen, orthotheek, dossiervorming, groeps- en leerlingbesprekingen, werken met groeps- en handelingsplannen, interne begeleiding en individuele begeleiding aan leerlingen. Deze zorgstructuur biedt alle leerlingen binnen de school passende zorg. De zorgstructuur geeft ook aan hoe de leerlingenzorg georganiseerd wordt op leerling-, klas- en schoolniveau.

Zorgprocedure: de school hanteert bij leer- en gedragsproblemen een vaste (zorg)procedure die waarborgt dat leerlingen en leerkrachten tijdig hulp krijgen. De zorgprocedure is een stappenplan voor de leerlingenzorg (cyclisch proces) waarin staat aangegeven volgens welke stappen/ handelingen een school problemen signaleert en hulp biedt aan leerlingen/ leerkrachten die hulp nodig hebben.

Zorgverbreding: visie waarvan uitgegaan wordt van de uitbreiding en versterking van maatregelen en activiteiten op school t.b.v. een zo intensief mogelijke zorg voor leerlingen, in het bijzonder voor hen, die specifieke pedagogische en didactische behoeften tonen, opdat zij in een zeker hoeveelheid tijd door de school te bepalen doelen en tussendoelen bereiken.

Bronvermelding

Literatuur

- Kooten, A.H. van & Petegem, J.J.G. van, *Interne Begeleiding; zorgactiviteiten planmatig coördineren binnen een schoolteam*. Intro, Baarn, 1995
- Bokhorst, K., *Praktijkboek Interne Begeleiding*. HBuitgevers, Baarn, 2002
- Bokhorst, K., *Instrumenten voor interne begeleiders*. HBuitgevers, Baarn, 2004
- Janssens, H., *Gedrags- en werkhoudingsproblemen & zorgverbreding*. Ijselgroep SON, Doetinchem, 1996
- Veenman, S., e.a., *Effectieve instructie en doelmatig klassenmanagement*. Swets & Zeitlinger B.B. Lisse, 1993
- Bosdriesz, M. & Veen, D. van., *Samenwerking Onderwijs & Jeugdzorg; jeugdadviesteams voor het onderwijs*.
- Clijsen, A. et al, *Bundel: 1-Zorgroute Samen onderwijs passend maken*, WSNSN plus en KPC Groep, 2007
- Koersplan RT, www.lbrt.nl

Interne stukken

- Zorgstructuur binnen de school. Afdeling Begeleiding
- Zorgstructuur binnen de school: het belang en de plaats van interne begeleiding. Afdeling Begeleiding, april 2006
- Zorgstructuur bij gedragsproblemen: een aanzet tot ideevorming. Helen Guda, oktober 2005
- Visie op leerlingenzorg in het vernieuwde AVO. Projectbureau SHA, januari 2002
- Visie op leerlingenzorg in het vernieuwde AVO. Projectbureau SHA, november 2005
- Netwerk Interne Begeleiders; zorgprocedure hand-out. Afdeling Begeleiding, december 2004
- Netwerk Interne Begeleiders; zorgprocedure reader. Afdeling Begeleiding, december 2004
- Concept zorgprocedure individuele leerling en uitgangspunten bij de zorgprocedure voor individuele leerlingen. Afdeling Begeleiding, december 1999
- Concept 'Ideale situatie' v.w.b. individuele hulpverlening AB. Afdeling Begeleiding, december 1999
- Voorstel voor een model-begeleidingsstructuur. Werkgroep begeleiding, april 2001
- De taken binnen de begeleidingsstructuur. Werkgroep begeleiding SHA, april 2004
- Interne zorgstructuur en taken
- Map Training Voortgezette Schoolmanagement, Afdeling Begeleiding